

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος ΙΖ'

Συνδρομή ἑτήσια: Ἐν Ἑλλάδι πρ. 12, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ πρ. 20 — Αἱ συνδρομαὶ ἀρξονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου. Ἰκαστὸ ἔτος καὶ εἶναι ἑτήσια. — Εὐραστὴν Διούτ. Ἐπι τῆς λαμπρ. Πανεπιστημίου 39.

27 Μαΐου 1884

Ο ΔΥΣΜΟΡΦΟΣ ΜΟΥΣΙΚΟΣ

(Μετάφρασις ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ)

(Συνήθεια καὶ τέλος ἴδη προηγ. φύλλον.)

Γ'.

Μόνον κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τοῦ ἐπιόντος ἔτους αἱ περιστάσεις μ' ἐπανάφερον διὰ δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας εἰς τοῦ φίλου μου. Ὁ Παῦλος μὲ περιέμενεν εἰς τὸν σταθμὸν. Διὰ νὰ ἐπιστρέψωμεν εἰς τὴν οἰκίαν του διήλθωμεν διὰ τοῦ αὐτοῦ βουλεβάρτου, ἔνθα, διὰ πρώτην φοράν, συνήντησα τὸν Φαβρόλ, καὶ συνωμιλοῦμεν φυσικώτατα περὶ τῶν νέων τοῦ τόπου, ὅταν τοὺς ὀφθαλμούς μου εἴλκυσε πρόγραμμα, ἐφ' οὗ ἦτο γεγραμμένον μεγάλοις γράμμασι τὸ ὄνομα τοῦ πτωχοῦ καλλιτέχου.

— Τί νὰ σημαίνει ἄρα γε τοῦτο; εἶπον τῷ Παύλῳ.

Ἐστρεψε τὴν κεφαλὴν καὶ ἐνόησε.

— Ἄ! ἀλήθεια, παρ' ὀλίγον νὰ τὸ ἐλησημόνων. Φαντάσου ὅτι ὁ φίλος μας Φαβρόλ θὰ παραστήσῃ μελοδραματίον! Εἰς τὴν πόλιν ὅλοι περὶ αὐτοῦ ὄμιλουν. Φαντάσου λοιπόν, μίαν πρώτην παράστασις εἰς τὸ θέατρον τῆς Α...! ἔργον ἐπαρχιακοῦ συνθέτου! Ὅποια εὐχαρίστησις φιλοτιμίας δι' ἐπαρχιακὸν κοινόν! Εἶν' ἀλήθεια ὅμως ὅτι ὁ δυστυχὴς φίλος μας ἔλαβε μετὰ πολλοῦ κόπου τὴν σπανίαν ταύτην τιμὴν! Ἡ μετριοφροσύνη του ὠπισθοδρόμει πρὸ τῆς δοκιμῆς, ὁ δὲ διευθυντὴς τοῦ θεάτρου ἐδίσταζε. Εὐτυχῶς ἀνεμίχθη εἰς τὴν ὑπόθεσιν, ἐπέμεινα, ἐρραδιούρησα καὶ ἐφρόντισα τόσον ὥστε τὸ κατώρθωσα. Ὁ Θεὸς εἰξεύρει πόσον εἰμ' εὐτυχὴς! Εἶδον τὸ ἔργον καὶ ἡ ἐπιτυχία του εἶνε σχεδὸν βεβαία. Τίς οἶδεν; Ἴσως ὁ Φαβρόλ βραδίξει τὴν ὁδὸν τῆς φήμης καὶ τῆς ἐπιτυχίας!

Φαίνεται ὅτι ἡ πρὸς τὸν συνθέτην συμπάθειά μου δὲν ἦν ἐντελῶς ἐσθεσμένη, διότι ἡ ἀπροσδόκητος αὕτη εἰδήσις μοὶ προξένησε μεγάλην χαρὰν. Ὅταν ἐφθάσαμεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ξενιζοντός με ἀνέγνωσα τὰς ἐφημερίδας τῆς πόλεως. Ἀπασαὶ περιείχον μακρὸν ἄρθρον περὶ τῆς προσεχούς ταύτης παραστάσεως καὶ ἀπασαὶ ἐπίσης ἀπηύθυνον πρὸς τὸ κοινόν τὴν αὐτὴν πρόσκλησιν:

«Ἐλπίζομεν, ἔλεγε μεταξύ ἄλλων ὁ Φάρος τῆς Δύσεως, ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς Α... οἵτινες τόσον ὑπεραγαπῶσι πάσας τὰς καλλιτεχνικὰς ἐνδείξεις, θέλουσιν ὠφελῆθῃ τῆς εὐκαιρίας ταύτης ἵνα δώσωσιν εἰς τὰς γείτονας πόλεις, αἵτινες τοὺς φθονοῦσι, νέαν ἀπόδειξιν τῆς ὑψηλῆς αὐτῶν μουσικῆς ἀγγιγίας. Ὁ κ. Φαβρόλ εἶνε γνωστότατος καὶ ἔχει λίαν ἐκτιμηθῆ μεταξύ ἡμῶν, ὥστε δὲν νομίζομεν ἀναγκαῖον νὰ γράψωμεν ἐνταῦθα τὸν πανηγυρικὸν του. Ἄλλως τε δὲ δὲν πρόκειται μόνον νὰ ὑπάγωμεν νὰ χειροκροτήσωμεν διδάσκαλον, ἀλλὰ πρόκειται νὰ ἐνθαρρύνωμεν ἀπόπειραν ἀντισυγκεντρώσεως σπουδαιότατην ἅμα δὲ καὶ νεωτάτην καὶ τολμηράν. Πρόκειται νὰ μάθωμεν ἐὰν ὡς πρὸς τὰς καλὰς τέχνας καὶ τὴν καλαισθησίαν αἱ ἐπαρχίαι ἀξίζουσι κἄτι, ἐὰν τὸ τάλαντον ἔχει μόνον μίαν πρωτεύουσαν ἐν Γαλλίᾳ, καὶ ἐὰν δὲν δύναται τις νὰ εὕρῃ ἀλλαγὴν τῶν Παρισίων κριτὰς ἱκανοὺς διὰ νὰ κρίνωσιν, ἱκανοὺς διὰ ν' ἀφιερῶσιν τὰ ἔργα των!»

Ὡς βλέπετε, ὁ ἐνθουσιασμὸς ἐφθασε μέχρι λυρισμοῦ. Ἐγὼ διὰ νὰ θεωρήσω τὸ ζήτημα ἐποθετήθην εἰς μετριοφρονέστερον σημείον. Ὁμολογῶ ὅτι οὐδαμῶς μ' ἀπασχόλει τὸ ἄκρον ἐνδιαφέρον τῆς τέχνης οὐδ' ἡ παρεγνωρισμένη δικαιοδοσία τῶν ἐπαρχιωτῶν, ἀλλ' ἀπλούστατα ἐσυλλογιζόμην ὅτι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἔργον θὰ ἐποίει γνωστὸν τὸν ἀτυχῆ μας φίλον καὶ ἴσως θὰ τὸν ἐβοήθει ν' ἀνυψωθῇ.

Ἡ παράστασις εἶχεν ὀρισθῆ διὰ τὴν ἐπιούσαν. Πρὸ πολλοῦ ὁ Παῦλος εἶχε κρατήσῃ θεωρεῖον πλησιέστατον τῆς σκηνῆς, ὥστε νὰ μὴ φανίεται πολὺ, καὶ εἰς ὃ ὁ Φαβρόλ ὥστε δὲν θὰ ἐφάνετο εἰς τὴν ὀρχήστραν ὑπεστέθη νὰ ἔλθῃ νὰ μᾶς συναντήσῃ. Μετέβημεν εἰς τὸ θέατρον ἀρκετὰ ἑνωρίς. Ἦτο πλήρες ζωηροτάτου, θορυβωδεστάτου καὶ σχεδὸν πυρετώδους πλήθους. Ὁ μὲν ἐκάλει τὸν δέ, πάντες ὀμίλουν περὶ τοῦ μελοδραματίου καὶ παντοῖαι σκέψεις ἀντηλάσσοντο.

— Εἰξεύρεις τίποτε δι' αὐτό; φαίνεται θὰ εἶνε καλόν.

— Τέλος πάντων θὰ εἶνε πολὺ περιεργον Διότι, τὸ κάτω κάτω τῆς γραφῆς, ὁ Φαβρόλ

εἶνε συμπατριώτης μας. Εἶνε ἓνας ἐκ τῶν ἰδικῶν μας, ἰδικός μας!

— Καλέ ποῖος ἤλπιζε νὰ κάμη αὐτὸ ἐκεῖνος ὁ παχὺς!

Οἱ ἐφημεριδοπῶλαι ἔτρεχον πανταχοῦ.

— Νά, κύριοι, νὰ ἡ ἐφημερίς τοῦ θεάτρου, ἡ ὑπόθεσις τοῦ θεάτρου, καὶ ἡ εἰκὼν τοῦ συγγραφέως! Ἀγοράσατε, κύριοι, τὴν εἰκὼνα τοῦ συγγραφέως!

Καὶ τὸ πλῆθος ἐγέλα βλακωδῶς!

Καθ' ἦν στιγμὴν εἰσπρῶμεθα, θορυβώδης κίνησις ἐγένετο μεταξύ τῶν μὴ ἀγορασάντων ἐπιειστήρια, ὅτινες συνωστίζοντο μεταξύ τῶν δύο διαφραγμάτων περιμένοντες μεθ' ὑπομονῆς τὴν σειράν των. Εἶχον κλείσει τὸ θυρίδιον τῶν εἰσιτηρίων διότι ὅλαι αἱ θέσεις εἶχον πωληθῆ! « Δὲν ὑπάρχουν πλέον θέσεις! Δὲν ὑπάρχουν πλέον θέσεις! » Καὶ τοῦτο διεδόθη δίκην πυρίτιδος. Ὅσοι ἦσαν μεταξύ τῶν πρώτων ἐδυστράπησαν, ἐδίστασαν πρὸς στιγμὴν καὶ ἔπειτα δυσηρεστημένοι ἐστράφησαν καὶ ἤρχισαν νὰ προχωρῶσιν ὠθοῦντες ἐμπροσθέν των κοπιωδῶς τὸ δυσηρεστημένον πλῆθος.

Οὐδέποτε ἀληθῶς ἡ αἴθουσα τοῦ θεάτρου ἦτο τόσῳ πλήρης. Ἐξεχειλίζε κατὰ γράμμα. Ὁ νομάρχης καὶ ὁ δήμαρχος κατεῖχον τὰ ἐπίσημα θεωρεῖα. Ἦτο καθῆκον αὐτῶν, ἔγραφε τὴν ἐπαύριον δημοκρατικὴ τις ἐφημερίς, νὰ δώσωσιν εἰς ἓνα τῶν συμπολιτῶν των τὸ ἐπίσημον τοῦτο δεῖγμα τῆς εὐμενείας. Καὶ αὐτὴ ἡ ὑψηλὴ κοινωνία, ἣτις ἀπὸ τῆς ἐγκαταστάσεως τοῦ νῦν δημοκρατικοῦ πολιτεύματος διεσκέδαζεν ἰδιωτικῶς καὶ ἐνόμιζεν ὅτι θὰ παρέβαινε τὰ πρόποντα ἐὰν μετέβαινε νὰ διασκεδάσῃ εἰς τὸ θεάτρον, εἴτε ἐκ περιεργίας, εἴτε ἐξ ὑψηλῆς συγκαταβάσεως τὴν φορὰν ταύτην παρέβη τὰς ἀρχάς της. Ὁρατὴ ἀνυπομονησία κατεῖχε τοὺς «εατὰς ὅς ἄνευθετὴ ἡ αὐλαία» ἠκούσθησαν ψιθυριστοί. Τέλος τὰ τρία κτυπήματα ἀντήχησαν καθ' ἦν ἀκριβῶς στιγμὴν ὁ παχὺς Φαβρῶλ, ὅστις εἶχε μεταβῆ νὰ κάμη εἰς τοὺς ἠθοποιούς τὰς τελευταίας συστάσεις του, εἰσῆρχετο εἰς τὸ θεωρεῖόν μας καὶ ἐρρίπτετο ἐντὸς θρονίου, ἀσθμαίνων, ποφφυροῦς ἐκ συγκινήσεως καὶ σπογγίζων τὸ πλῆρες ἰδρώτος μέτωπόν του.

Ἡ εἰσαγωγὴ ἤρξατο καὶ εὐθὺς ἀπὸ τῶν πρώτων ἤχων ἡ ἡσυχία κατέστη αἰφνιδία καὶ ἐντελής. Ὅλων αἱ κεφαλαὶ ἐκλινον πρὸς τὰ ἐμπρός καὶ ὅλων τὰ ὦτα ἦσαν τεταμένα. Οὐδὲν κίνημα ἐγένετο, οὐδεὶς ψιθυρός. Φαίνεται ὅτι ἡ προσοχὴ αὕτη ἐκέντησε τὴν φιλοτιμίαν τῆς ὀρχήστρας, ἢ ἡ ἰδέα ὅτι ἡ ἐπιτυχία τοῦ μελοδραματίου ἀπ' αὐτῆς ἐξηρτάτο, ὅτι ἡ τιμὴ της ἦτο μετ' αὐτοῦ συνδεδεμένη, καὶ ὅτι ἐν τῷ μέσῳ τῆς βαθείας ἐκείνης στιγμῆς ὁ ἐλάχιστος διαταγμὸς πρὸς τὸν χρόνον, ἢ ἐλαχίστη κακο-

φωνία εὐκόλως θὰ ἐνοεῖτο, καὶ ἔνεκα τούτου ἐπαίξε θαυμασιῶς. Οὐδέποτε ἐπαίξε μετὰ τόσης συμφωνίας, μετὰ τόσης λεπτότητος, μετὰ τόσης ἀρμονίας ὅσον τὴν ἐσπέραν ἐκείνην. Οἱ μουσικοὶ ἦσαν προσεκτικοὶ καὶ εἰς τὰ ἐλάχιστα ἐμπόδια, ὥστε δύσκολον θὰ ἦτο ἐὰν ὁ συνθέτης πῦχτο κατὰ νοῦν νὰ εἶχεν εὐσυνειδητοτέρους διερμηνεῖς. Πρὸ πάντων αἱ τελευταῖαι σελίδες, θορυβώδεις καὶ ἐπαγωγαί, ἐφάνησαν ὅτι τοὺς οἰστρηλάτησαν, ἢ δὲ ὀρχήστρα μετὰ τόσης ζωηρότητος ἐξετέλεσεν αὐτάς, ὥστε ὅτε ἐτελείωσαν ἅπασα ἡ αἴθουσα τοῦ θεάτρου, ἀπὸ τῆς πλατείας μέχρι τῶν ὑπερώων, ἐξερράγη εἰς παρατεταμένα χειροκροτήματα.

Ὁ Φαβρῶλ κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον εἶχε μείνει κεκρυμμένος εἰς τὸ βάθος τοῦ θεωρείου, ἀκίνητος, μὲ τεταμένον λαϊμόν, μὲ προσηλωμένον βλέμμα, ὅπως προσοχῇ. Κατ' ἀρχὰς ἐφάνη κατεχόμενος ὑπὸ βαθείας αγωνίας. Εἶτα, βλέπων ὅτι τὰ πάντα ἐθαδίζον καλῶς, ἐγένετο γαληνώτερος, τὸ δὲ στῆθός του ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐξετάθη. Τέλος ἐξέπεμψε θορυβώδη στεναγμὸν εὐχαριστήσεως καὶ ἀπελευθερώσεως.

— Λοιπόν, λέγω στρεφόμενος πρὸς αὐτόν, ἐλπίζω ὅτι εἰσθε εὐχαριστημένοι.

— Πολὺ εὐχαριστημένοι! ἀπεκρίθη λίαν φαιδρός.

Καὶ ἀληθῶς ἡ ἀρχὴ ἦτο λίαν ἐνθαρρυντικὴ. Τώρα ἦν ἡ σειρά τῆς πράξεως. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐγένετο σιγή, οἱ δὲ ἠθοποιοὶ εἰσῆλθον εἰς τὴν σκηνήν. Μάταιον θὰ ἦτο νὰ κάμω ἐνταῦθα κριτικὴν καὶ λεπτομερῆ ἀνάλυσιν τοῦ ἔργου, τῆς ἐκτελέσεως καὶ τῶν ἐντυπώσεων τοῦ κοινού. Τὸ ποίημα εἶχε γραφῆ ὑπ' ἀγνωστού ποιητοῦ. Ἦτο εἶδος εἰδυλλίου, ἐν ᾧ ὁ ἔρωσ, ὡς συνήθως, διεδραμάτιζε τὸ κυριώτερον πρόσωπον, καὶ ἐν ᾧ δύο μεμνηστευμένοι, ἀφ' οὗ ἐστέναζαν πολλάκις ἐβλεπόντες τὴν ἐπιτυχίαν στέφουσαν τὴν σιωπηρὰν σταθερότητά των. Οἱ στίχοι ἦσαν ἀδύνατοι ἀλλ' ἡ μουσικὴ ἀντεστάθμιζε τὴν ἑλλειψιν ταύτην. Ἐπὶ τοῦ ἀσθενοῦς αὐτοῦ καὶ συνηθεστάτου θέματος ὁ Φαβρῶλ εὗρε τὸ μέσον νὰ κάμη δύο ἢ τρεῖς ὡραίας δυωδίας γλυκυτάτης ἀρμονίας, ἓνα σκοπὸν ἀγροτικοῦ χοροῦ νεωτάτου καὶ παραδοξοτάτου, τέλος φαιδρὰ τινὰ ἀσμάτια καὶ μελαγχολικὰς τινὰς μελωδίας. Τὸ μελοδραματίον ἐκτελεσθὲν φυσικῶς καὶ ψαλὲν γενικῶς καλὰ, ἐκτὸς δύο ἢ τριῶν τριτευόντων προσώπων, ἦν ἀληθῶς ἐλκυστικώτατον. Καὶ ἐνίοτε, ρίπτων κρυφίως ἀκούσιον βλέμμα ἐπὶ τοῦ τέρατος ὅπερ ἐκάθητο ἐγγὺς ἐμοῦ, ἠρώτων ἐμαυτὸν μετ' ἐκπλήξεως ἔνεκα τίνος παραδόξου ἰδιοτροπίας τῆς φύσεως οἱ συγκινητικώτατοι ἐκεῖνοι τόνοι, τὰ ἐλαφρὰ καὶ χαρίεντα ἐκεῖνα τεμάχια ἠδυνήθησαν ν' ἀναπηδήσωσιν ἀπὸ τοιοῦτου ἐγκεφάλου.

Μετ' ὀλίγον ὅλον τὸ ἀκροατήριον ἐθέληθη.

Ἐπραττέτι καλλίτερον τοῦ νὰ χειροκροτῇ, ἠκροάζετο. Καὶ ὅτε, πάντοτε μὲ τεταμένον οὖς, εἶδε τέλος νὰ πίπτῃ ἡ αὐλαία, ἐκπληκτον, μεμαγευμένον καὶ εὐγνωμον πρὸς τὸν συνθέτην τῆς βραχυτάτης ὥρας ἦν διεῆλθεν, ἐξεδήλωσε πάλιν τὴν εὐχαριστήσιν του καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην του διὰ βαγδαισιῶν καὶ παρατεταμένων χειροκροτημάτων.

— Ζήτω ὁ Φαβρῶλ! Ζήτω ὁ Φαβρῶλ! ἐκραύγαζε πάση δυνάμει ἡ αἴθουσα.

— Ζήτω ἡ ἐπαρχία! ἀνεφώνησε σφοδρὸς ὀπαδὸς τῆς μουσικῆς ἀντισυγκεντρώσεως, ἀναμφιβόλως συντάκτης τις τοῦ Φάρου τῆς Δύσεως.

Καὶ ἡ ὑψηλὴ κοινωνία ἐχειροκροτεῖ διὰ τοῦ ἄκρου τῶν δακτύλων καὶ ὀρθία ἐμειδία μετὰ κινήματων τῆς κεφαλῆς ἐπιδοκιμάζουσα τὴν δημοσίαν ταύτην ἐκδήλωσιν, εἰς ἣν τὸ ἐκ γένους διακεκριμένον αὐτῆς τῆ ἀπηγόρευε νὰ συμμετάσχη.

Αἴφνης φωνὴ τις ἠκούσθη:

— Ὁ συγγραφεὺς!

— Ναί, ναί, ὁ συγγραφεὺς! ἐπανέλαβον χίλια φωναί.

Τότε οὐδὲν ἄλλο ἐγένετο ἢ ἄπειρος θόρυβος βάδων καὶ ποδῶν κροτούντων τὸ ἔδαφος. Οὐδεὶς πλέον ἠκούετο, ὁ δὲ κοινοτός ἠγέρθη πανταχόσε. Ὁ Φαβρῶλ, πάντοτε εἰς τὴν σκιάν τοῦ βάθους τοῦ θεωρείου, ἐφαίνετο ὡς ζαλισμένος, ἐκπληκτός, ἐντρομος σχεδὸν ἐκ τοῦ θριάμβου του. Ἦκουεν ὅλον ἐκεῖνον τὸν θόρυβον, μὴ λέγων λέξιν, μὴδὲ κινούμενος, καὶ παρατηρῶν ἡμᾶς δι' ἀβεβαίου ὕψους, ἀγωνιώδους σχεδόν, ἐν ᾧ τὸν προεστρέπομεν νὰ φανῇ. Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἡ θύρα τοῦ θεωρείου μας ἠνοιχθη ταχέως καὶ ἐφάνη ὁ διευθυντὴς τοῦ θεάτρου.

— Ἐμπρός, κύριε Φαβρῶλ, ἔλθετε λοιπόν γρήγορα! Βλέπετε ὅτι σὰς ζητοῦν, καὶ πρέπει νὰ φανῆτε!

Ὁ δὺστηνος ἠγέρθη, ἐνδοιάζων εἰσέτι, καὶ βραδέως ἀφῆκε τὸ θεωρεῖον.

Μετὰ ἐν ἡ δύο λεπτά, ὁ Φαβρῶλ εἰσῆλθεν ἐκ τοῦ βάθους τῆς σκηνῆς. Ἡ τὸ κυριώτερον πρόσωπον ὑποδυθεῖσα ἠθοποιὸς ἔτρεξε πρὸς αὐτόν, τὸν ἔλαβεν ἀπὸ τῆς χειρὸς, τὸν ἔφερεν ἢ μάλλον τὸν ἔσυρε, κλονιζόμενον σχεδόν, πρὸς τὸ προσκήνιον πρὸ τῶν ἀνευφημιῶν. Τότε ἐγένετο ἀληθῆς παραφορά. Ἐκραύγαζον: « Εὐγε, Φαβρῶλ! Ζήτω ὁ Φαβρῶλ! » Ἦρώετο ἀπὸ τοῦ ὕψους τῶν θεωρείων ὁ λαός, εἰς ὅτινα ἡ τερατώδης ἀσχημία του καὶ τὸ ἀπλοῦν ὕψος του εἶχον γείνει δημῶδη. Αἴφνης πῖλός τις ἐρρίφθη εἰς τὸν ἀέρα. Αἱ διακεκριμένοι κυρίαὶ ἐμειδίων κινῶσαι τὰ ριπίδια των δι' ἐνθαρρυντικοῦ ὕψους. Οἱ κύριοι ἔθετον εἰς τοὺς ὀφθαλμούς των τὰ δίοπτρα των, τινὲς δὲ διὰ νὰ ἴδωσι κάλλιον ἠγέρθησαν, ἀλλ' εὐθὺς πανταχόθεν ἐφώναζαν « Καθήσατε! καθήσατε! »

Ὁ Φαβρῶλ ἐχαίρετα δεξιὰ, ἐχαίρετα ἀριστερά, βαρέως κινῶν τὴν χονδρὰν κεφαλὴν του. Τότε οἱ γέλωτες συνεμίγνοντο μὲ τὰς ἐπευφημίας. Αἴφνης ἡ ἠθοποιὸς, ἣτις τὸν εἶχε λάβει ἀπὸ τῆς χειρὸς, ἐδράξατο στεφάνου τριανταφύλλων ὃν εἰς τῶν θαυμαστῶν τῆς τῆ εἶχε ρίψει, καὶ ὁμοίᾳ πρὸς τὰς νύμφας ἐκείνας τοῦ Βιργιλίου αἴτινες στέφουσι δι' ἀνθέων τὸν μεμειθυμένον Σειληνόν, ἐσηκώθη ἐπὶ τῶν ἄκρων τῶν μικρῶν ποδῶν της, καὶ γελῶσα ὡς τρελή, τὸν ἔθηκεν ὅπως ἔτυχε ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ δυστήνου, ὅστις τὴν ἀφῆκε νὰ κάμη ὅ,τι θέλει. Τότε ἡ παραφορά ἐφθασεν εἰς τὸ ἄκρον ἄκρον ἐκ τοῦ ἐπὶ τῆς σκηνῆς φανέντος παραδόξου θεάματος. Ἀπαντες οἱ ἠθοποιοὶ, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, εἶχον δώσει ἀλλήλοις τὰς χεῖρας καὶ ἐγέλων θεωροῦντες τὸν Φαβρῶλ, ἐν ᾧ ἐχαίρετων τὸ κοινόν ἐν τῷ μέσῳ δὲ τῶν ἠθοποιῶν ἦτο ὁ συνθέτης, μὲ λευκὸν λαϊμοδέτην, μὲ μέλαιναν ἐνδυμασίαν, ὡσεὶ περικεκαλυμμένος ἐν τῇ ἀποθεώσει του, τεθαμβωμένος ἐκ τῆς χρυσῆς ἐκείνης αἰθούσης, ἐκ τῶν εἰκόνων ἐκείνων, ἐκ τῶν πρώτων, ἐκ τῶν κομψοτάτων ἐνδυμασιῶν, ἐκ τῶν ὡραίων γυναικῶν αἴτινες ἐμειδίων διὰ τὴν ἀσχημίαν του, ἀκούων ὡσεὶ ἐν ὄνειρῳ τὰς ἐπευφημίας ἐκείνας, τὰ φρονετιώδη εὐγε, ἅτινα πανταχόθεν ἐπέμποντο πρὸς αὐτόν, ὑποκλινόμενος, διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ ὅλον ἐκεῖνο τὸ κοινόν, μηχανικῶς, ἄνευ συνειδήσεως, μὲ τὴν ἐστεμμένην ἐκ τριανταφύλλων χονδρὰν κεφαλὴν του!

Πρὸς στιγμὴν ἠσθάνθημεν, ὁ Παῦλος καὶ ἐγώ, βαθείαν εὐχαριστήσιν. Ἐπιστεῦσαμεν ἐπὶ ἐν λεπτόν, ἐπὶ ἐν δευτερόλεπτον, εἰς τὴν στερεότητα τοῦ θριάμβου ἐκείνου. Ἀλλοίμονον! Εἰς τὴν σκηνὴν ἦς ἐγινόμεθα μάρτυρες ἢ τοῦ κωμικοῦ δόσις ἦτο ἰσχυροτέρα καὶ αὕτη ὑπερίσχυσε! Τὸ κοινόν, εἰς τὸ ὅποιον ἡ ἐπαρχιακὴ ματαιότης καὶ εἶδος συμπαθείας μετ' οἴκου εἶχεν ὑπερισχύσει ἕως τότε, ἐφάνη αἴφνης ὅτι ἐλάμβανε συνειδήσιν τοῦ παραδόξου καὶ υπερβαλλόντος γελίου, ὅπερ ἐνυπῆρχεν εἰς τὸ θέαμα ἐκεῖνο. Κατ' ἀρχὰς ἐπῆλθεν εἰς τὴν κεκμηκυῖαν ἐξ ἐνθουσιασμοῦ αἴθουσαν στιγμὴ ἐντελεστάτης σχεδόν σιγῆς. Εἶτα, ὡς ἀποτέλεσμα ταχείας σάψεως, δύο ἢ τρεῖς ἀπομεινωμένοι γέλωτες, ἀλλ' ἐκούσιοι, ἠχηροὶ καὶ μεταδοτικοὶ, ἀνεπήδησαν αἴφνης ἐκ τῆς πλατείας. Τοῦτο ὑπῆρξε τὸ σύνθημα. Ὁ τρελὸς γέλωσ ἐγεννήθη καὶ διεδόθη εἰς ἅπασαν τὴν αἴθουσαν μὲ τὴν ἱλιγγιώδη ὄρμην πυρκαϊᾶς. Κατ' ἀρχὰς ἤρξαντο τὰ πρώτα θρονία, ἔπειτα ἅπασα ἡ πλατεία, τὰ θεωρεῖα καὶ τέλος μέχρι τῶν ὑπερώων. Ἦτο γέλωσ ὀμηρικὸς, ἀπερίγραπτος ἰλαρότης. Ἦτο ἄπειρος σύγχυσις ἐκρήξεων γελώτων καὶ μικρῶν πεπνιγμένων κραυγῶν. Πολλοὶ προσεπάθουν νὰ κατακινήσωσι τὴν ἰσχυροτάτην ταύτην ἰλαρότητα. Γυναῖκες, νεάνιδες, δακρυ-

ροῦσαι, μὲ τὸ μανθῆλιον εἰς τὸ στόμα, ἀσθενεῖς σχεδὸν ἐκ τοῦ πολλοῦ γέλωτος ἠναγκάζοντο νὰ ἐξέλθωσι. Τινὲς κατώρθουν νὰ σταματήσωσιν ἀπὸ τοῦ νὰ γελῶσι, γενόμενοι κύριοι τοῦ ἑαυτοῦ των. Ἀλλὰ βλέποντες πάλιν τὴν ἀκκατανίκητον ἐκείνην εὐθυμίαν, τοὺς τρελοὺς καὶ παρατεταμένους γέλωτος τῶν ἄλλων, ἤρχιζον ἐκ νέου ὡσεὶ τὸ βρεῦμα ἐκεῖνο τοῦ γέλωτος τοὺς συμπαρέσυρεν ἀκουσίως. Ὀλίγοι τινὲς μόνον ἐθεώρουν ἀπαθῶς, ἐν ᾧ ὁ Παῦλος καὶ ἐγώ, ὄρθιοι ἐντὸς τοῦ θεωρείου μας, παριστάμεθα μάρτυρες μετ' ἀπελπισίας, μᾶλλον τεθλιμμένοι παρὰ ὀργισμένοι, εἰς τὴν τρομερὰν ταύτην σκηνήν. Οὕτω λοιπὸν τὸ εἶδος ἐκεῖνο τῆς τοπικῆς δόξης, δι' ἧς ὁ Φαβρῶλ ἐβλεπεν ἑαυτὸν περικυκλούμενον, ἐχάνετο πρὸ τοῦ γελίου τοῦ ἀτόμου του! Τὸ μέλλον ἐκεῖνο καὶ ἡ ἀνύψωσις, ἣν πρὸς στιγμὴν διείδομεν διὰ τὸν κοινὸν φίλον μας, ἦτο λοιπὸν μάταιον ὄνειρον! Τετέλεσται τοῦ λοιποῦ! Οὐδὲν ἠδύνατο νὰ σώσῃ τὸν δύστηνον ἀπὸ τῆς γελοίας δυσμορφίας του. Οὔτε ἡ ἐργασία του, οὔτε ἡ μουσικὴ του εὐφυΐα, οὔτε ἡ πλαστὴ ἐκείνη θριαμβευτικὴ ὥρα, ἣν πρὸ ὀλίγου διήλθεν!

Ὅτε ἐξήλθομεν, οἱ γέλωτες ἐκόπῃζον ὀλίγον κατ' ὀλίγον. Εἰς τὸν διάδρομον συνητήσαμεν τὸν Φαβρῶλ, ὅστις ἤρχετο νὰ μᾶς συναντήσῃ. Ὁ δυστυχῆς οὐδὲν εἶχεν ἴδει ἐκ τῆς σκληρᾶς ἐκείνης μετατροπῆς. Συρθείς εἰς τὸ βάθος τῶν παρασκηνίων ὑπὸ τῶν θορυβωδῶς ἐνθουσιασμένων ἠθοποιῶν, οὐδὲν ἤκουσεν, οὐδὲν ὑπόπτεισε. Τὸ παχὺ πρόσωπόν του ἦτο φαιδρότατον. Ἡ χαρὰ αὐτῆ μᾶς ἐλύπησεν. Ἀλλὰ τί; Ἐπρεπε νὰ τῷ ἀφαιρέσωμεν τὴν ἀπάτην ἐκείνην; Ἦν ἡ πρώτη φορά κατὰ τὸν βίον του! Ἀλλως τε τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐσπέρας ἐκείνης συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ τὴν συγκρατήσωσι. Τὴν ἐπαύριον ἀπαντες οἱ τῆς Α... ἐφημεριδογράφοι ἐτόνισαν τὴν λυραν των διὰ νὰ ἐγκωμιάσωσι, μετὰ σπανιωτάτης ὁμοφωνίας, τὴν ἐπιτυχίαν ταύτην τοῦ συμπατριώτου των. Παρισιναὶ τινες ἐφημερίδες ἔκαμον μνεῖαν αὐτοῦ εὐμενῶς. Μετὰ τινὰς μῆνας, ὅτε εἶχον ἐπιστρέψῃ εἰς Παρίσιον, ἔλαβον ἐπισκεπτῆριον τοῦ Φαβρῶλ. Εἶχε γίνῃαι μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν καλῶν τεχνῶν.

Δ.

— Λοιπὸν, ἠρώτησα τὸν Παῦλον μετὰ δεκαοκτὼ περίπου μῆνας ἀπὸ τῆς παραδόξου ἐκείνης ἐσπέρας, τί γίνεται λοιπὸν ὁ φίλος μας Φαβρῶλ; Ὁ Παῦλος συνωφρυνόθη.

— Ὁ Φαβρῶλ; εἶπε. Κακὰ, κακίστα! Ὁ ἀτυχῆς κατέπεσε περισσότερον παρ' ὅσον ἄλλοτε. Τί τὰ θέλεις; Ἡ ἐπιτυχία του δὲν μετέβαλε τὴν θέσιν του. Ἐνθυμῆσαι τὴν περιφρονητικὴν ἐκείνην πρώτην παράστασιν; Εἶνε πάντοτε τὸ αὐτὸ τέρας, ὅπερ δακτυλοδεικτοῦσι καὶ ἀποφεύγουσιν.

Ἐχει ὀλιγώτερα μαθήματα παρ' ὅσα ἄλλοτε. Ἀλλὰ καὶ περισσότερα νὰ εἶχε δὲν θὰ εἶδύνατο νὰ παραδίδη, διότι ἐγένετο ἐπιτεταμένωτερος. Εὐρίσκειται εἰς τὴν ἐσχάτην ἐνδειαν, καὶ εἶνε καταχρεωμένος! Ἀλλὰ δὲν εἶνε μόνον αὐτό! Ἡ ἀδυσώπητος ἐκείνη κρᾶσις του ἀρχίζει νὰ τῷ ἀφαιρῇ τὴν τελευταίαν, τὴν μόνην του χαρὰν. Ὁ νοῦς του χάνεται καὶ ὁ δυστυχῆς τὸ γνωρίζει! Εἶνε μάρτυς σιωπηρὸς εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ βραδέος, βαθμιαίου καὶ τρομεροῦ ἀφρασιμοῦ τοῦ ἑαυτοῦ του. Προχθὲς ἠσθένησε, μὲ εἰδοποίησαν καὶ ὑπῆγον νὰ τὸν ἴδω. Δὲν εἶχε νοσοκόμον, ἐκτὸς τῆς γραιίας γειτονίας του, ἧτις τοῦ πηγαίνει κάποτε κάποτε θερμὸν τι ποτόν. Ἀλλ' οὐδὲ ἰατρικὰ εἶχεν. Ἐκάθητο εἰς εἶδος ἀχουρίου σχεδὸν καὶ ἐκεῖτο ἐπὶ ἐλεεινῆς κλίνης. Ἐκάλεσα τὸν ἰατρόν. Δὲν ὑπῆρχεν ἄμεσος κίνδυνος. Ἀλλ' ἐν πρᾶγμα ἦτο ἀναγκαῖον, ἡ εἰς τὸ νοσοκομεῖον μεταφορά του. Τὸ εἶπον εἰς τὸν Φαβρῶλ. Ἀλλ' εἰξεύρεις ὅτι ἡ λέξις νοσοκομεῖον εἶνε τρομερὰ! Φυσικώτατα ἠρνήθη. Ἀγωνιώδης καὶ ἐντρομος ἀντέταξεν ἐπιμονὴν ἀρνήσιν κατὰ τῆς ὑψίστης ταύτης ἀπαίτησεως τῆς ἀθλιότητος. «Δὲν ἤθελεν, ἐπροτίμα μᾶλλον ν' ἀποθάνῃ, ἄλλως τε δὲ ἀρκετὰ ἔζησεν!» Ὁ δυστυχῆς! Ἐπὶ τέλους ἐπὶ τοσοῦτον τὸν ἰκέτευσα, ἐπὶ τοσοῦτον προσεπάθησα νὰ τὸν πείσω ὅτι ἦτο τὸ καλλίτερον μέσον διὰ νὰ ἰαθῇ, ὥστε ἐπὶ τέλους συγκατένευσεν. Ἀύριον τὸ πρῶν θὰ ὑπάγω νὰ τὸν λάβω ἐφ' ἀμαξίας διὰ νὰ τὸν μεταφέρω εἰς τὸ νοσοκομεῖον. Ἐλα μαζί μου. Θὰ εὐχαριστηθῇ ὅταν θὰ σέ ἴδῃ.

Τὴν ἐπιούσαν λίαν ἐνωρίς ἐφθάνομεν εἰς τὸν Φαβρῶλ. Ἦν ἡ ὥρα καθ' ἣν αἱ γυναῖκες τῆς κατωτέρας τάξεως ἐνδύουσι τὰ παιδιά των, εὐτρεπίζουσι τὴν οἰκίαν των καὶ ἐτοιμαζουσι τὸν πρωῖνόν ζωμόν των. Εἰς τὴν κλίμακα ἀναβοκατέβαινον οἱ κατοικοῦντες εἰς τὴν οἰκίαν μετ' εὐθυμίας καὶ ζωηρότητος. Μόνῃ ἐγγύς τῶν ἄλλων ἡ θύρα τοῦ Φαβρῶλ ἔμενε κλειστή. Ὁ φίλος μου ἔκρουσεν, ἀλλ' οὐδεμία ἀπάντησις ἠκούσθη.

— Κοιμάται! εἶπον χαμηλοφώνως.

Ἡ θύρα δὲν ἦτο κλειδωμένη. Τὴν ἠνοῖξαμεν ἀθροῦτως καὶ εἰσήλθομεν. Ὁ Φαβρῶλ εὐρίσκειτο ἐκεῖ ἐπὶ τῆς κλίνης του, μὲ τὸ πρόσωπον ἐστραμμένον πρὸς τὸν τοίχον. Ἐμνεῖνα πλησίον τῆς θύρας. Ὁ Παῦλος ἐπλησίασε καὶ τῷ ἤγγισεν ἐλαφρῶς τὸν ὦμον.

— Φαβρῶλ! εἶπε σιγᾶ.

Ὁ ἀσθενῆς δὲν ἐκινήθη. Τότε ὁ Παῦλος τὸν ἐκίνησεν ἐλαφρῶς.

— Φαβρῶλ! ἐπανελάθε δυνατώτερα.

Ἡ αὐτὴ ἀκίνησις. Τότε εἶδον τὸν Παῦλον χωρὶς νὰ εἴπῃ τίποτε, ὠχρὸν ὀλίγον, νὰ κύπτῃ ἔμπροσθεν, ἄνωθεν τῆς κλίνης, εἰς τρόπον ὥστε νὰ δυνηθῇ νὰ παρατηρήσῃ τὸ πρόσωπον. Ὅτε ἤγειρε τὴν κεφαλὴν καὶ ἐστράφη πρὸς ἐμὲ, ἦτο ὠχρό-

τατος καὶ λίαν τεταραχμένος. Μοὶ ἔκαμε σημεῖον καὶ ἐπλησίασα.

— Λοιπὸν, ἠρώτησα ἀνησυχῶς, τί τρέχει;

— Κύτταξε!

Ἐκυψα καὶ ἐγώ. Τὸ πρόσωπόν του ἦτο ἰόχρουν, συνεσπασμένον καὶ τρομερὸν. Θὰ ἐνόμιζέ τις ὅτι ὁ δυστυχῆς, ἐνεκα ὑψίστου αἰσθήματος τῆς ἐπιποτροπαιοτέρας γενομένης ἀσχημίας του, ἐστράφη πρὸς τὸν τοίχον διὰ νὰ μὴ τὸν ἴδωσι.

— Ἀπέθανεν! εἶπον διὰ τρεμούσης φωνῆς.

Ὁ Παῦλος ἐκράτει εἰς τὴν χεῖρά του φιαλίδιον ἀπαρτήρητον σχεδόν.

— Δυστυχῆ Φαβρῶλ! ἐψιθύρισε. Ἐθεραπεύθη ἀπὸ τῆς ζωῆς. Ἴδου τὸ ἰατρικόν του.

Οὐδαμῶς ἀμφεβάλλομεν. Ὁ Φαβρῶλ εἶχε ζητήσει τὴν ἀπελευθέρωσιν του ἐν τῇ καταπόσει τοῦ φαρμάκου. Ἀπολέσας καὶ δύναμιν καὶ θάρρος ἐσκέφθη ὅτι ἀρκούντως ἐπάλαμσε διὰ νὰ ἔχῃ τὸ δικαίωμα ν' ἀποθάνῃ. Ἡ ἀπειλή τοῦ νοσοκομείου ὑπερπλήρωσε τὸ μέτρον. Ἡθέλησε ν' ἀποθάνῃ εἰς τὴν οἰκίαν του. Ἐξ τὴν οἰκίαν του! Παρετήρησα τὸ δωμάτιον. Ἦτο θέαμα θλιβερόν!

Ἐπὶ κερυθῆς παλαιστάτης κλίνης, λειψάνου σχετικῆς καὶ διαβατικῆς εὐπορίας, εὐρίσκοντο ἀχύρινον στρώμα καὶ παλαιὸν ἐραπλωμα κατασχισμένον. Δὲν εἶχεν οὔτε παραπετάσματα οὔτε τάπητα, οὔτε προκεφάλαιον, ἀλλ' οὐδὲ σινδόναν. Μόνον ἀπλοῦν σκέπασμα ὑπῆρχε στενωτάτον καὶ λίαν μεταχειρισμένον. Τῆδε κῆκεισε ἐντὸς τοῦ δωματίου ἐκεῖνο ἐν ἀταξίᾳ δύο ἢ τρεῖς ψάθιναι καρέκλαι χωλαὶ καὶ τράπεζα πλήρης μουσικῶν τετραδίων. Ἐνδύματά τινα τετριμμένα ἐκ τῆς πολυχρονίου χρήσεως, ὑψηλὸς πῖλος καὶ μέλαινα ἐνδυμασία ἐκρέμαντο εἰς τὸν τοίχον ἀπὸ κερυθίων. Ἐκεῖ παλαιότατον κλειδοκύμβαλον. Ἐπὶ τῆς γυνῆς καὶ κενῆς ἐστίας, ἄνευ καθρέπτου καὶ ὄρολογίου, τέσσαρες ἢ πέντε τόμοι τοῦ Φετίς καὶ αἱ εἰκόνες τοῦ Βέμπερ καὶ τοῦ Ροσσίνι. Ἡ εἰκὼν τοῦ Βεγχόθεν ἐκρέματο εἰς τὸν τοίχον, ἄνωθεν τῆς κλίνης εἰς τὸ μέρος τοῦ ἀγιασματταρίου. Τέλος εἰς τινὰ γωνίαν ἦτο πρᾶγμα τι ἀρκούντως ὀγκῶδες, ὄρθιον καὶ κεκαλυμμένον ὑπὸ εὐρυχωροῦ θήκης σκοτεινοῦ ὑφάσματος. Ἦτο τὸ μέγα τετραχρόδόν του! Πτωχὸν ὄργανον! Ἐγένετο ἄφρονος καὶ ἀνίσχυρος μάρτυς τῆς μονήρους ἀγωνίας τοῦ κυρίου του, ἐνόμιζε δὲ τις ὅτι ἐπενθροεῖ δι' αὐτό.

Ἡ κηδεῖα ἐγένετο τὴν ἐπομένην. Κηδεῖα πτωχῆ, ἐννοεῖται. Τὰ ἀκριβῶς μόνον ἀναγκαῖα εἶχον ἀγοραστῆ. Οἱ φορεῖς τοῦ φερέτρου κατεβίβασαν τὸ σῶμα μετ' ἀνηκούστου κόπου. Τινὲς ἐβλασφῆμον χαμηλοφώνως, ὡς οἱ ἀχθοφόροι ὑπὸ βαρύτερον κιβώτιον. Εἰς τὴν ὁδὸν ἀγκυόπαις τις ἴδὼν τὸ ὑπερμέγεθες ἐκεῖνο φέρετρον, ἤρξατο νὰ μυχτηρίζῃ.

— Νᾶ ἓνας, εἶπεν ὑψηλοφώνως σχεδόν, διὰ

τρομερῆς ἐρρίνου καὶ διαπεραστικῆς φωνῆς, νὰ ἓνας, ποῦ θὰ πιάσῃ περισσότερον τόπον ἀπὸ ὅλους εἰς τὸ νεκροταφεῖον!

Μοὶ ἦλθεν ἐπιθυμία νὰ τὸν πνίξω. Δυστυχῆς Φαβρῶλ! ὁ χλευασμὸς τὸν κατεδίωκε μέχρι τοῦ θανάτου καὶ διὰ μέσου τοῦ φερέτρου ἐτάραττε τὴν ἡσυχίαν τοῦ πτώματός του.

Ὁ Παῦλος ἦν ὁ πενήθων. Ἡ Μουσικὴ Ἐταιρεία παρίστατο ἄφρονος καὶ μετὰ σεβασμοῦ, διαλογιζομένη τὸν μακρὸν ἐκεῖνον ἀπέλιπα βίον. Τινὲς ἐρασταὶ τῆς μουσικῆς ἠκολούθουν ἐπίσης. Μόνον ἄνδρες ἦσαν, τὸ δὲ θέαμα ἦτο ψυχρὸν καὶ θλιβερόν. Ἐν τούτοις ὀπισθεν γυνὴ τις ἠκολούθει κατακλινομένη. Ἦτο γραῖα μελανειμονούσα, πτωχικῶς ἐνδεδυμένη, ἣν ἀνεγνώρισα καὶ ἦτις ἔκλαιε.

Μετὰ δύο ἡμέρας ἀνὴρ καλοενδεδυμένος παρουσιάσθη εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Παύλου ζητῶν τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀποθανόντος.

— Τίς εἰσθε; τῷ εἶπεν ὁ Παῦλος.

— Ὁ ἀδελφός του, κύριε. Ἐρχομαι νὰ λάβω τὴν κληρονομίαν.

— Σᾶς λυποῦμαι, κύριε. Μόνον χρεὴ ἀφῆκε.

Ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ἀνεχώρησεν εὐθύς διὰ τῆς πρώτης ἀμαξοστοιχίας.

Ἴδου δὲ τί ὁ φίλος μου βραδύτερον μοὶ ἔγραψεν: «Εὐτυχῆς λογίζομαι γνωστοποιῶν σοι ὅτι τὸ κοινὸν τῆς Α... εἰδείχθη γενναῖον πρὸς τὸ λείψανον τοῦ φίλου Φαβρῶλ. Τῇ φροντίδι μου ἐγένετο συνεισφορά διὰ νὰ ἐπαρκέσωμεν εἰς τὰ ἐξοδα τῆς κηδεῖας καὶ διὰ νὰ τῷ ἐγεῖρωμεν μνημεῖον εἰς τὸ κοιμητήριον. Συνέλεξα μέγα ποσόν. Τώρα ἀναπαύεται εἰς μεγαλοπρεπῆ σχεδὸν κατοικίαν, ἧς τὸ γήπεδον παρεχώρησεν ἡ πόλις. Νομίζει τις ὅτι εἶνε τάφος πλουσίου! Δυστυχῆς Φαβρῶλ! Δὲν προέβλεπε τοιοῦτον λαμπρὸν μέλλον!

Προχθὲς ἦτο ἡ ἐορτὴ τῶν Νεκρῶν. Ἀφ' οὗ ἐπεσκέφθη τὸν ἰδικὸν μου, ἐσυλλογίσθη τὸν ἐγκαταλειμμένον καὶ μετέβη εἰς τὸν τάφον του. Ἡθέλησα ὅπως τὴν ἡμέραν ἐκείνην λάβῃ καὶ ἐκεῖνος μέρος εἰς τὰς ἀναμνήσεις μου. Δύο νέοι διήρχοντο κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν τὴν ἐγγύς δεινδοστοιχίαν. Ἴδόντες με ὄρθιον, μὲ ἀσκεπῆ τὴν κεφαλὴν καὶ βεβουθισμένον εἰς τὰς θλιβερὰς σκέψεις μου, ἐστάθησαν ἐπ' ὀλίγον.

«— Ποῖον εἶν' ὁ τάφος ἐκεῖνος; εἶπεν ὁ εἰς, ζήνος ἀναμνηστικὸς εἰς τὴν πόλιν.

«— Εἶν' ὁ τάφος τοῦ μουσικοῦ Φαβρῶλ, ἀποθανόντος πρὸ δύο μηνῶν ὑπὸ ἀποπληξίας.»

Γ. Α. ΒΑΛΑΒΑΝΗΣ

Τὸ ἠρωτικὸν παράδειγμα τῶν παρελθόντων χρόνων εἶνε ἡ κυρία πηγή τοῦ θάρρους ἐκάστης γενεᾶς. Οἱ ἄνθρωποι βαδίζουσιν ἠρέμα πρὸς τὰς κινδυνωδέστερας τῶν ἐπιχειρήσεων, ἐλκόμενοι πρὸς τὰ πρόσω ὑπὸ τῆς σκιᾶς τῶν γενναίων, οἵτινες δὲν ὑπαρχοῦσιν ἐν τῇ ζωῇ.

Μέγεθος και ηλικία

ΤΩΝ ΓΗΡΑΙΟΤΕΡΩΝ ΔΕΝΔΡΩΝ

(Συνέχ. και τέλος ἴδε προηγ. φύλλον).

Εἰς τὰς Καρυάς τῆς Ἀρκαδίας ὀκακασία ἐτη μετὰ τὸν τρωϊκὸν πόλεμον ἐδείκνυον γηραιὸν πλάτανον καλουμένην Μενέλαον· διότι πατροπαράδοτος διεσώζετο ἡ ἰδέα ὅτι τὸ δένδρον ἐκεῖνο ἐφυτεύθη ἐκεῖ παρὰ τοῦ ἰδίου Μενελάου, προτοῦ νὰ ἀναχωρήσῃ διὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Τροίας· ἐπίσης ἀπέδιδόν ἐἰς τὸν Ἀγαμέμνονα, πολλοὺς αἰῶνας μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, μεγάλην τιμὰ πλάτανον ἐν Δελφοῖς εὐρισκομένην, ἣν ἐφρόνουν κατὰ παράδοσιν, ὅτι ἐφυτεύσεν ὁ ἄναξ οὗτος τῶν Ἀγαθῶν ἰδίαις χερσίν. Τὰ τελευταῖα ταῦτα εἰνε βεβαίως μῦθοι· ἀλλ' ὅτι καθιστᾶ πιθανὰς τὰς ταιαύτης φύσεως διηγήσεις εἶνε, ὅτι καὶ σήμερον ἀκόμη ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ ἐν τῇ Ἑλλάδι ὑπάρχουσι πλάτανοι περιώνυμοι διὰ τε τὸ γῆρας, τὴν ὑγείαν καὶ τὸ ἔκτακτον μέγεθος αὐτῶν. Πασίγνωστος εἶνε ἡ ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Βουγιουκδερέ τῆς Κωνσταντινουπόλεως γηραιὰ πλάτανος, ἣτις ὑψοῦται ὑπὲρ τὰ τριάκοντα μέτρα καὶ ἔχει περιφέρειαν κορμοῦ πενήκοντα ποδῶν, καλύπτει δὲ ἡ σκιά τῆς ἑκατὸν ἐξήκοντα μέτρων ἐπιφάνειαν ἐδάφους.

Ἐν Ἑλλάδι τρεῖς ὑπάρχουσιν ἀξιωματικῶν πλάτανοι, ἐξ ὧν ἡ μὲν μία δυστυχῶς ἐξηράνθη, ἡ δευτέρα ζῆ εἰσέτι, ἀλλ' εἰς κακὴν κατάστασιν, ἡ δὲ τρίτη ἀμαρτίζει. Καὶ αἱ τρεῖς αὗται εἶνε πασίγνωστοι ἐν Πελοποννήσῳ.

Καὶ ἡ μὲν ζῶσα καλεῖται πλάτανος τῆς Κλαπαζούνας· κεῖται πλησίον τοῦ Αἰγίου, ἐντὸς κοιλάδος βαθείας καὶ ὑγρᾶς, σχηματιζομένης ὑπὸ τὰς τελευταίας διακλαδώσεις τῆς σειρᾶς τῶν Ἀραβίων ὄρεων. Εἶνε δὲ δένδρον μέγιστον, θάλλον καὶ ὑγιέστατον, ἔχον παμμεγέθη κορμόν, οὗτινος ἡ εὐρεία κοιλότης μετεποιήθη εἰς ἀρκούντως εὐρὴν ἐγκτήριον οἶκον. Καὶ τὸ δένδρον καὶ ἡ κοιλὰς ἐν ἡ κεῖται καὶ τὰ περίεξ ὄρη εἶνε ῥωμαντικώτατα· καὶ ἂν χεῖρ κακούργου ἢ καταιγίς δὲν κατασφύξῃ τὸ δένδρον τοῦτο, οὐδεὶς θέλει θέσει χεῖρα βέβηλον ἐπ' αὐτοῦ, καὶ θέλει ζῆσει ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας, διότι ὁ ἐν τῷ στελέχει του ναῖσκος ἐπιβάλλει σέβας εἰς παντὸς βανδάλου ὑλοτόμου τὸν πέλεκυν.

Ἡ δὲ πάσχουσα πλάτανος εὐρίσκεται ἐν Αἰγίῳ, παρὰ τὴν παραλίαν ὅπου κείνται αἱ ἀποθήκαι καὶ αἱ πηγαὶ τοῦ ὕδατος. Ἦκμαζε δὲ αὕτη ἀκόμη κατὰ τὸ 1843 καὶ ἐξέτεινε τοὺς γιγαντιαίους αὐτῆς βραχίονας ὑπὲρ τὴν θάλασσαν. Ἡ πλάτανος αὕτη ἔχει κορμόν παχύτατον, οὗτινος ἡ διάμετρος εἶνε μεγαλειτέρα τῶν τριῶν μέτρων. Ἐχει δὲ περίμετρον ἀνάλογον, καὶ ἐσῶθεν κοίλω-

μα εὐρὴ, ὅπερ εἶνε ἀνοικτὸν μόνον ἐκ τῶν ἄνω, μετὰ τῆς πρώτης διακλαδώσεως τοῦ κορμοῦ τῆς Διηγούνται ὅτι ὁ στρατηγὸς Ἀνδρέας Λόντος ἐφυλακίζε κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ἐντὸς τοῦ κοιλωματος τῆς πλατάνου ταύτης τοὺς ἀτακτοῦντας ἢ ἀπειθοῦντας στρατιώτας του. Τὸ γηραιὸν τοῦτο δένδρον δυστυχῶς σήμερον πάσχει, καὶ πάσχει ἐπικινδύνως. Ἡ ηλικία τῆς πλατάνου ταύτης ὑπολογίζεται κατὰ προσέγγισιν μέχρις ἐξακοσίων ἐτῶν.

Ἡ δὲ πλάτανος τῆς Ναυπλίας ἔκειτο ἐν τῷ μέσῳ τῆς πλατείας τῆς πόλεως ταύτης κατὰ μέτωπον τοῦ μεγάλου Ἑνετικῆς στρατῶνος, καὶ ὠραίεζε τὸ μέρος ἐκεῖνο ἐπὶ τῆς Ἐπαναστάσεως. Εἶχε περίεξ τοῦ κορμοῦ αὐτῆς κυκλικὴν κρηπίδα, καὶ ἐχρησίμευε ὡς τόπος συνεντεύξεως καὶ ἀναπαύσεως πολιτικῶν τε καὶ στρατιωτικῶν. Ὑπ' αὐτὴν πολλάκις ἐσκέφθησαν καὶ κυβερνῶντες καὶ κυβερνώμενοι, ὑπ' αὐτὴν ὁ Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα εἶδιδε τῆς ἀγάπης τὸ φίλημα εἰς προῦχοντα καὶ λαόν, καὶ παρὰ τῷ γηραιῷ κορμῷ ταύτης ἰστάμενος ὁ ἀπότομος, ἀλλ' ἠδυεπὴς καὶ φιλόπατρις διδάσκαλος Γεννάδιος ἐξεφώνησε τὸν περί συνεισφορᾶς Λόγον του, μετὰ τὸ τέλος τοῦ ὁποίου πάντες πτωχοὶ τε καὶ πλούσιοι ἐκένωσαν τὰ βαλάντια αὐτῶν. Ἡ πλάτανος αὕτη ἐσώζετο μέχρι τοῦ 1860, εἶτα ἐξηράνθη.

Πολλὰ δένδρα ἐκ τῆς τάξεως τῶν *δακτομορφῶν* λαμβάνουσι μεγάλας διαστάσεις καὶ ζῶσιν ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας. Πρὸς βορρᾶν τῆς νήσου Μαδέρας ὑπάρχει δένδρον ἀναγόμενον εἰς τὴν τάξιν ταύτην, οὗτινος ὁ κορμὸς ἔχει περίμετρον μὲν 12—13 μέτρων καὶ 27—37 ὕψος. Τοιαύτη ἦτο ἡ κατάστασις τοῦ δένδρου τοῦτου κατὰ τὸ 1419 ἔτος, ὅτε κατεκτήθη ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων· τί ἄρα γε θὰ εἶνε σήμερον;

Οἱ κέδροι τοῦ Λιβανίου, περί ὧν λαλεῖ ὁ προφητᾶναξ καὶ συμφάσκουσιν αἱ ἀναβάντες τὸν Λίβανον περιηγηταί, ἀποκτῶσιν ἀνάπτυξιν πελώριον καὶ διακρίνονται μετὰ τῶν ῥωμαλέων κωνοφόρων δένδρων. Ἐν τῷ *λαβυρινθῷ* τοῦ βοτανικοῦ κήπου τῶν Παρισίων ὑπάρχει κέδρος, ὅστις θὰ ἦτο ὁ βασιλεὺς τῶν δένδρων ἐν ἐκείνῳ τῷ ἀξιοθαυμάστῳ καὶ πλουσιωτάτῳ κήπῳ, εἰάν κεραυνὸς δὲν ἀπέκοπτε τὴν κορυφὴν του, δι' ἧς καὶ μόνον, ὡς εἶνε γνωστὸν, τὰ κωνοφόρα ἀποκτῶσι συνήθως τὸ μεγαλοπρεπὲς αὐτῶν ἀνάστημα.

Τὸ δὲ γένος τῶν ἐλατῶν εἰς τε τὰ ὄρη τῆς Ἑσπερίας Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀνατολῆς παρέχει παραδείγματα ἐκτάκτου ἀναπτύξεως· ἀλλὰ τὰς ἐλάτας ὑπερβαίνουσιν αἱ κυπάρισσοι, ἐξ ὧν ἔχουμεν θαυμαστὸν ὑπόδειγμα ἐν Ἑλλάδι τὴν κολοσσιαίαν κυπάρισσον τῆς Σπάρτης, τῆς ὁποίας πρότινων ἐτῶν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἐκαίετο ὁ πελώριος

κορμὸς, ἀλλ' ἦτις ἐν τούτοις ἠδυνήθη νὰ ἀνθέξῃ εἰς τὸ καταστρεπτικὸν στοιχεῖον καὶ νὰ ἀναλάβῃ κατοπίν.

Ἄλλ' ὅτι κατέπληξε πρό τινων χρόνων τὸν ἐπιστημονικὸν κόσμον εἶνε ἡ *γιγάντειος Οὐελ-λιγκτωρία*, δένδρον ἀνακαλυφθὲν ὑπὸ τοῦ Ἀγγλοῦ περιηγητοῦ καὶ φυσιοδίφου Λόβ ἐπὶ τῶν ὄρεων τῆς Sierra Nevada εἰς ὕψος 5,000 ποδῶν περίπου ἄνω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Τὰ κολοσσιαία ταύτης δένδρα ζῶσι καθ' ἑμάδας ἀνά δύο, τρία ἢ καὶ πλείονα ἐν γῆ γονίμῳ, ποτιζομένῳ ὑπὸ ῥυακίων. Τὸ μέγεθος αὐτῶν εἶνε τεράστιον, διότι ἔχουσι κορμὸν βαίνοντα εἰς ὕψος διακοσίων τεσσαράκοντα μέχρι τετρακοσίων πενήκοντα ποδῶν! Ἡ διάμετρος τοῦ κορμοῦ τοῦτου εἶνε τεσσάρων μέχρι δέκα μέτρων καὶ ἡ ηλικία αὐτῶν 3,000 μέχρι 4,000 ἐτῶν. Ἐν τῶν δένδρων τούτων, μετακομισθὲν εἰς τὸ παλάτιον τοῦ Συνδενχᾶμ διεγείρει τὴν ἐκπληξιν καὶ τὸν θαυμασμὸν τῶν ἐπισκεπτομένων τὰς ἐν τῷ παλατίῳ τούτῳ ὑπαρχούσας συλλογὰς. Ἀποσπασθεὶς ἐκ τοῦ κατωτέρου μέρους τοῦ κορμοῦ τοῦ ὁ φλοιός, εὐρέθη ἔχων πάχος 12 μέχρι 50 δακτύλων, ἐσχημάτισεν αἰθουσαν εὐρυτάτην, ἣτις ἐστρώθη διὰ ταπήτων, ἐκοσμήθη δι' ἐπίπλων, διὰ κλειδοκυμβάλου καὶ διὰ τεσσαράκοντα καθισμάτων, ἐντὸς δ' αὐτῆς εἰσῆλθον ἀνέτως ἡμέραν τινα ἑκατὸν καὶ τεσσαράκοντα παιδιὰ διαφόρου ηλικίας. Αἱ διακλαδώσεις τοῦ δένδρου τοῦτου εἶνε ὀριζόντιοι, οἱ δὲ καρποὶ του (κᾶνοι), δυσανάλογοι πρὸς τὸ τεράστιον αὐτοῦ μέγεθος, ὁμοιάζουσι μεγάλως πρὸς τοὺς κώνους τῆς πεύκης, καὶ ἔχουσι μῆκος δύο καὶ ἡμίσεος δακτύλων μόνον. Οἱ ἀνακαλύψαντες τὸν ἐλέφαντα τοῦτου τοῦ φυτικῆς βασιλείου Ἀγγλοὶ ὠνόμασαν αὐτὸν *Οὐελ-λιγκτωριαν* εἰς τιμὴν τοῦ Οὐελ-λιγκτῶνος, οἱ δὲ Ἀμερικανοὶ ἐκ ζηλοτυπίας τὸ μετωνόμασαν *Οὐ-ασυγκτωριαν*.

Ἐπάμιλλον τοῦ προηγουμένου δένδρου εἶνε ἡ *Ἀδαρσορία* ἢ *δακτυλωτῆ*. Τὸ περίφημον τοῦτο δένδρον πατρίδα ἔχει τὰς ὑπὸ τὸν τροπικὸν χώρας τῆς Ἀφρικῆς, ὅπου καλεῖται Baobab, βραδύτερον δὲ εὐρέθη εἰς τὸ Σουδάν, τὸ Δαρφούρ καὶ τὴν Ἀβυσσινίαν μετεφυτεύθη δὲ κατοπίν εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Ἀμερικὴν, καὶ τὰσσεται διὰ τὸν ὄγκον τοῦ κορμοῦ του μετὰ τῶν θαυμασιῶν τῆς φύσεως. Καὶ ὁ μὲν κορμὸς του μόλις ἔχει ὕψος ὑπερβαίνον τὰ 4 ἢ 5 μέτρα, ἀλλὰ τὸ πάχος αὐτοῦ εἶνε τεράστιον. Ἀπὸ τοῦ ἄνω μέρους τοῦ κορμοῦ τοῦτου φύονται παχύταται διακλαδώσεις, μακραὶ περί τὰ 16—20 μέτρα, ὧν αἱ κορυφαὶ βαθμηδὸν κυρτοῦμεναι πρὸς τὴν περιφέρειαν κάμπτονται καὶ φθάνουσι πρὸς τὴν γῆν διδουσαι εἰς τὴν κόμην του σχῆμα μεγάλου ἡμισφαιρίου, οὗτινος ἡ περίμετρος ὑπερβαίνει τὰ ἑκατὸν μέτρα. Ὁ Ἀδανσῶν συμπεραίνει ὅτι τοῦ

γηραιῶ Baobab ἡ ηλικία φθάνει τὰς 6,000 ἐτῶν!

Τὰ φύλλα τῆς Ἀδανσονίας εἶνε δακτυλωτά, ἔχουσι δὲ, ὡς καὶ ὁ φλοιὸς τοῦ δένδρου, μαλακτικὴν ἐνέργειαν. Οἱ μαῦροι κάτοικοι τοῦ τόπου κάμνουσι καθημερινὴν χρῆσιν τῶν ξηρῶν φύλλων τῆς Ἀδανσονίας ἀναμιγνύοντες αὐτὰ μετὰ τῶν φαγητῶν των, διότι τὰ θεωροῦσι δροσιστικὰ εἰς τὸ θερμότατον ἐκεῖνο κλίμα. Καὶ τῶν κορμῶν δὲ τοῦ δένδρου τοῦτου ποιοῦσιν ἰδίαν τιμὰ καὶ παράδοξον χρῆσιν, καταθέτοντες ἐντὸς τῶν κοιλοτήτων τοῦ γιγαντιαίου στελέχους του τοὺς νεκροὺς τῶν βεβήλων, ὡς κρινόντων ἀναζήτους ταφῆς. Τοιοῦτοι δὲ εἰς τὴν χώραν ἐκείνην θεωροῦνται οἱ μουσικοὶ καὶ οἱ ποιηταί· τοῦτο δὲ διότι πιστεύεται ὅτι εἰάν θναπτον ἐντὸς τῆς γῆς τὰ σώματα τῶν τοιούτων ἀποτροπαίων μάγων, ἤθελον ἐπισύρει τὴν κατάραν τοῦ οὐρανοῦ. Τοιαῦται εἶνε αἱ προλήψεις τοῦ λαοῦ ἐκεῖνου.

Μεταξὺ τῶν γιγαντιῶν τοῦ φυτικῆς βασιλείου πρέπει νὰ συγκαταλέξωμεν καὶ τὴν *Δράκαιναν* τοῦ Ὀροτάβα, τὴν ζῶσαν ἐπὶ τῆς νήσου Τενερίφας. Τὸ ἀξιοθαύμαστον τοῦτο δένδρον ἔχει ὕψος 72 ποδῶν, τὴν δὲ περιφέρειαν τοῦ κορμοῦ του μόλις δέκα ἄνδρες, ὀριζόντιως τείνοντες τὰς χεῖρας, ἀρκοῦσι νὰ τὴν ἐναγκαλισθῶσιν. Ἐκ τοῦ μεγέθους τοῦτου μετὰ πολλῆς πιθανότητος εἰκάζεται ὅτι τὸ δένδρον τοῦτο ἀνήκει εἰς τὴν προϊστορικὴν ἐποχὴν. Ἰδοὺ τί περὶ αὐτοῦ ἀναφέρει εἰς τὰς εἰκόνας τῆς φύσεως ὁ Ἀλέξανδρος Οὐμβόλδος, ὅτε κατὰ τὸ 1799 ἔτος ἐπεσκέφθη τὴν Τενερίφαν. «Τὸ γιγαντιαῖον τοῦτο δένδρον εὐρίσκεται σήμερον ἐν τῷ κήπῳ τοῦ Φράγκη, ἐν τῷ πολιχνίῳ τοῦ Ὀροτάβα, τῷ ἄλλοτε καλουμένῳ Ταόρω, ὅπερ εἶνε μία τῶν θελκτικωτέρων τοποθεσιῶν τοῦ καλλιεργούμενου κόσμου. Ὅτε κατὰ τὸ 1799 ἀνερχήθημεν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς Τενερίφης, εὐρομεν ὅτι τὸ δένδρον τοῦτο εἶχε παρὰ τὴν βάσιν του τεσσαράκοντα πέντε ποδῶν περίμετρον, δέκα δὲ πόδας ἄνωθεν τῆς βάσεως εἶχε δώδεκα ποδῶν διάμετρον, ἢ τριάκοντα ἐξ ποδῶν περίμετρον». Καὶ τοιαύτας μὲν διαστάσεις εἶχε τότε ἡ Δράκαινα αὕτη ἄς φαντασθῇ ὁ ἀναγνώστης ποίαν ἔλαβε γιγαντιῶδη αὐξήσιν μετὰ παρέλευσιν ὀγδοήκοντα πέντε ἐτῶν. Ὁ Οὐμβόλδος προσθέτει καὶ τὰ ἐπόμενα·

«Ἐσέβοντο τὴν Δράκαιναν ταύτην οἱ κάτοικοι τῆς νήσου ἐκείνης, ὅπως οἱ Ἕλληνας κάτοικοι τῆς ἀρχαίας Ἐφέσου τὴν ἱεράν πετείαν. Ἡ Δράκαινα αὕτη κατὰ τὸ 1402, ἦτοι πρὸ 4 αἰῶνων, εἶχε τὴν αὐτὴν σχεδὸν κοιλότητα ἐν τῷ κορμῷ τῆς καὶ τὴν αὐτὴν σχεδὸν διάμετρον, πλουσίως δὲ ἀνθῆι καὶ καρποφορεῖ μέχρι τοῦδε.» Ὁ μέγας φυσιοδίφης προσθέτει καὶ ταῦτα· «Εἶνε ἐπὶ τέλους ἄξιον παρατηρήσεως ὅτι τὸ εἶδος τοῦτου τῆς Δρακαίνης, καταγόμενον ἐκ τῶν Ἰνδιῶν, ἐκαλλιεργεῖτο εἰς τὰς Καναρίους νήσους,

εις τὴν Μαδέραν καὶ εἰς τὸ Πόρτο Σάντο πρὸ ἀνημημονεῦτων χρόνων. Τοῦτο μαρτυρεῖ ὅτι οἱ κάτοικοι τῶν νήσων τούτων δὲν ἦσαν μεμονωμένοι, ἀλλ' εἶχον σχέσεις μετὰ τῶν ἄλλων λαῶν τῆς Ἀσίας καὶ Ἀφρικής.

Τοιαῦτα εἶνε τὰ γνωστότατα καὶ μακροβιότατα γιγαντιαία δένδρα. Τί λοιπὸν εἶνε ὁ βίος τῶν γηραιότερων ἀνθρώπων ἀπέναντι ἐνὸς τούτων; . . .

ΕΠΙΣΚΕΨΙΣ ΕΙΣ ΦΡΕΝΟΚΟΜΕΙΟΝ

(ΕΚ ΤΟΥ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΥ)

Τὰ φρενοκομεία τὰ ἐν ἀρχῇ τῆς παρουσίας ἑκατονταετηρίδος ἰδρυθέντα ἦσαν τόσῳ ἄθλια καὶ ἔλαεινά, ὥστε ἠδύνατό τις ἐπὶ τῆς αὐλείου θύρας τοιούτου ἀσύλου νὰ ἐπιγράψῃ τὴν δάντειον ἐπιγραφήν

«Οἱ εἰσερχόμενοι ἀποθέσθε πᾶσαν ἐλπίδα».

Μέχρι τοῦ ἔτους 1855 ἐσώζετο ἐπὶ ἐν Βιέννῃ ὁ παλαιὸς «Πύργος τῶν τρελλῶν» καλούμενος, ὅστις τότε διωρθώθη ὀλίγον καὶ ἐκαλλωπίσθη, ὅπως καταστήσῃ ὡς δυνατὸν εὐαρεστοτέραν τὴν αὐτῆς διατριβῆν τῶν φρενοβλαβῶν. Καὶ τὸ ὄνομα δὲ αὐτοῦ «Πύργος τῶν τρελλῶν» ἦτο ἀπίσιον, ὅπως καὶ τὸ ὀγκώδες οἰκοδόμημα, τὸ ὅμοιον πρὸς δεσμοτήριον μὲ τοὺς σκοτεινοὺς αὐτοῦ θαλάμους.

Σήμερον οὐδαμῶς πλέον εὐρίσκονται τοιαῦτα φρούρια διὰ τοὺς δυστυχεῖς φρενοπλήκτους, ἔχοντα ὑψηλὰ κυκλικὰ τεῖχη, ἐπάλλεις καὶ θυρίδας σκοπευτικάς, ἀλλ' ἐν μέσῳ τερπνῶν κήπων, λειμῶνων καὶ πυκνῶν δεινροστοιχιῶν βλέπει τις διὰ τῶν λοχμῶν καὶ τῶν δένδρων ὑψοῦμενον καθάριον καὶ εὐπρεπὲς οἰκοδόμημα, ἔχον παράθυρα ὑψηλά, δι' ὧν εἰσέρχεται ἔνδον ἄφθονον φῶς.

Τὰ φρενοκομεία τῆς σήμερον εἶνε νοσοκομεία πρώτης τάξεως, ὠραία, εὐρύχωρα καὶ πρακτικά, ὅπως ἀπαιτεῖ τὸ πνεῦμα τοῦ αἰῶνος, ἐν ᾧ ζῶμεν, καὶ ὅσον ἐπιτρέπουσι τὰ οἰκονομικὰ τῆς χώρας, ἐν ᾧ τοιαῦτα ἀγαθοεργὰ καταστήματα ὑπάρχουσι.

Πλέγμα κήπων καὶ αὐλῶν, κεχωρισμένων ἀπ' ἀλλήλων, περιβάλλει τὸ ὅλον οἰκοδόμημα, μεθ' οὗ συνδέονται. Ἀπανταχοῦ εἶνε διακεχυμένη εὐθυμία σφιζούσα ζωὴ. Ἐδῶ μὲν βλέπει τις ἀνθρώπους ἀσχολουμένους εἰς τὴν λαχανοκομίαν, ἐκεῖ εἰς τὴν ἀνοσοκομίαν, περαιτέρω ἄλλους σχίζοντας ξύλα ἢ προιόνοντας. Ἀπὸ τινος αἰθούσης ἀκούονται μελωδικοὶ ἤχοι ὀργανικῆς μουσικῆς, ἐκ φυλλώματος σκιαδὸς τερπνῆς ἠχοῦσιν ἤχοι τσίτερ, ἀπὸ διπλοῦ δὲ τινος παραθύρου ἐξέρχονται κρότοι σφαιρῶν τοῦ σφαιριστηρίου. Τῆδε κάκεισε περιφέρονται κύριοι, εἰς οὓς φαίνεται ἀρέσκουσι

τὰ μάλιστα τὰ σιγάρα τῆς Χαβάνας, διότι πυκνὸς λευκοκύανος καπνὸς ἐξέρχεται τοῦ στόματός των.

Ἐὰν εἰσέλθῃ ἀδαῆς τις εἰς τοιοῦτον κατάστημα, δὲν εἶνε εἰς θέσιν νὰ διακρίνῃ τὸν ἱατρὸν ἀπὸ τοῦ ἀσθενούς, τὸν νοσοκόμον ἀπὸ τοῦ νοσηλευμένου, πολλάκις δὲ συνέθη ξένοι, ἐπισκεφθέντες τοιαῦτα ἰδρύματα, νὰ συνομιλῶσιν ἐπὶ ὥρας ὅλας μετ' ἀνιάτων ὅλως ἀσθενῶν, χωρὶς οὔτε νὰ ὑποθέσωσι κἄν ὅτι ἔχουσι πρὸ αὐτῶν πάσχοντας τὰς φρένας. Ὁ ξένος γίνεται φιλοφρονέστατα δεκτὸς ὑπὸ τῆς ἐν εἰρήνῃ καὶ εὐθυμίας ζωῆς ἐκείνης κοινωνίας. Οὐδεὶς δύναται νὰ πιστεῦσῃ, ὅτι ὅπισθεν τῆς διηνεκῶς κεκλεισμένης ἐκείνης αὐλείου θύρας ἐγκλείονται φρικτὰ μυθιστορία, ἢ ἔκτακτόν τι καὶ ἀσύνητες. Τὰ πάντα ἐνταῦθα ὁμοιάζουσι πρὸς τὰ μεγάλα ἐκεῖνα παιδευτήρια, τὰ ἀφιερωμένα εἰς τὰς τέχνας, τὴν ἐπιστήμην, ἢ εἰς ἄλλους σκοπούς. Μόνον ἡ τάξις εἶνε κατὰ τι διάφορος.

Οἱ τεταραχμένοι τὰς φρένας, περὶ ὧν τοσούτον καταβάλλεται, ὡς εἶδομεν, διαφέρον, δὲν πάσχουσι κυρίως ἢ μόνον τὸν ἐγκέφαλον. Ἐπομένως καὶ τὸ φρενοκομεῖον δὲν εἶνε παρὰ νοσοκομεῖον τῶν ἀσθενῶν τούτων, ἀσύλον τῶν φρενοβλαβῶν κατὰ τὴν σημασίαν τῶν νεωτέρων χρόνων.

Ἡ φρενοβλαβεία δὲν εἶνε ἐλάττωμα, δὲν εἶνε ἀμαρτήριον, οὔτε αἰσχος, εἶνε νόσος ὅπως καὶ αἱ λοιπαὶ, ἐκλέγουσα τὰ θύματα τῆς μεταξὺ δικαίων καὶ ἀδίκων. Πολλάκις ἐπέρχεται καὶ ἄνευ ἀφορμῆς, δύναται μάλιστα νὰ ἔχῃ καὶ λίαν ἀξέπαινον τὴν ἀρχὴν τῆς, ὅταν π. χ. εἶνε συνέπεια ἐκτάκτων καὶ ὑπερανθρώπων πνευματικῶν καὶ σωματικῶν κόπων. Εἶνε δὲ τόσῳ ἀξία μομφῆς νόσος τις τῆς ψυχῆς, ὡς καὶ νόσος τις τῶν πνευμάτων.

Ὁ θέλων νὰ ἐπισκεφθῇ τοιοῦτον κατάστημα ὅπως γνωρίσῃ τὰ ἐν αὐτῷ τελούμενα, εἰσέρχεται συνήθως ὀλίγον πεφοβισμένος διὰ τοῦ φλοιοῦ τῆς θύρας, ἐλπίζει δὲ νὰ ἴδῃ ἐν αὐτῷ ἄγνωστόν τι καὶ μυστηριώδες. Μετὰ μίαν ὁμῶς ἢ δύο ὥρας καταλείπει τὸ κατάστημα λίαν ἠπατημένος.

«Δὲν εἶδον τίποτε», ἀποκρίνεται εἰς τοὺς ἐξωθεν ἐρωτῶντας περιέργους, «τίποτε, ἢ εὐαρίθμους αἰθούσας, αἰθούσαν μουσικῆς, ἐκκλησίαν, ἐργαστήρια, θέατρον καὶ αἰθούσαν χοροῦ, κενὰ, ὠραία δωμάτια, ὅμοια πρὸς τὰ καλοῦ ξενοδοχείου πλὴν τούτου μὲ ἀπάντησαν κύριοι τινες ἡσυχῶι, μόνον ἢ κατὰ ζεύγη, καθ' ὁμίλους βαδίζοντες, καὶ ἡσύχως φλυαροῦντες» εἰς αἰθούσαν τινα ἦσαν ξυλουργοί, εἰς ἄλλην βιβλιοδέται ἀπασχολημένοι εἰς τὸ ἔργον των, ζωγράφος δὲ τις ἐχρωμάτιζε διὰ κοσμημάτων τὸν διάδρομον. Εἰς τὸ μεγαλοπρεπὲς καὶ εὐρύχωρον μαγειρεῖον εἶδον μίαν περίπου δωδεκάδα μαγειρισσῶν, εἰς δὲ τὸν κήπον περιπατοῦν κύριοι, πλέκουσαι περικνημίδας ἢ ἀναγινώ-

σκουσαι εἶτα μοι ἐπέδειξαν τὸν ἀτμολέβητα τοῦ πλυντηρίου καὶ τὰ λουτρά, τέλος δὲ, ἀφοῦ εἶδον ἱατροὺς καὶ νοσοκόμους, καὶ ἄλλους ὑπαλλήλους τοῦ καταστήματος παίζοντας τὴν σφαιρῶν, καὶ ἄλλους γυμναζομένους ἐπὶ τοῦ μονοζυγοῦ, μοι εἶπέ τις ὅτι δὲν ἔχω ἄλλο νὰ ἴδω, καὶ μὲ συνώδευσε φιλοφρονέστατα μέχρι τῆς θύρας. Εἰς τὴν ἐρώτησίν μου, ἐξακολουθεῖ ὁ ἐπισκεφθεὶς τὸ φρενοκομεῖον μὴ ἱατρὸς, «ἐὰν ἐπιτρέπηται νὰ ἴδω τοὺς φρενοβλαβεῖς;» «Ἐἶδετε μέχρι τοῦδε ἑκατοντάδα τοιούτων» μοι ἀπάντησεν ὁ ἀρχιφύλαξ, «ἐν τῷ κήπῳ, τῷ σφαιριστηρίῳ, τῷ μαγειρεῖῳ, τῷ γυμναστηρίῳ. Ἐὰν θέλετε νὰ ἴδῃτε περισσοτέρους πρέπει νὰ μεταβῆτε εἰς Φ . . . ἔνθα σήμερον τελεῖται ἐκκλησιαστικὴ πανήγυρις, καὶ μεγάλη ζυθοποσία» ἐκεῖ ἀπῆλθε καὶ ὁ ἡμέτερος βοηθὸς διὰ τοῦ σιδηροδρόμου μὲ 30 ἀσθενεῖς κυρίως πρὸς ἀναψυχὴν ἢ πρέπει νὰ μεταβῆτε εἰς τὸ καφενεῖον τοῦ Χρυσοῦ Στέμματος» ἐκεῖ κἄνθηται δώδεκα ἀσθενεῖς παίζοντες σκακίον, δόμινον. Δούλος ταπεινοτάτος» μοι εἶπε τέλος ὁ φύλαξ καὶ μοι ἐκλείσει τὴν θύραν.»

Ὅτι συνέθη δὲ εἰς τὸν ἐπισκέπτην τοῦτον συμβαίνει εἰς πάντας. Ἀπαντες ἐρχονται καὶ ἀπέρχονται χωρὶς νὰ ἴδωσιν ὅτι πρὶν ὑπελάμβανον ἀξιοθέατον.

Ἡρωτήθην πολλάκις, «ἀλλὰ ποῦ εἶνε τέλος πάντων ἐδῶ, οἱ μανιακοὶ, οἱ ὠρούμενοι, οἱ κραυγάζοντες;» Οὗτοι εἶνε αὐστηρῶς ἀποκεκρυμμένοι τῆς περιεργίας τῶν ἐπισκεπτῶν. Εἰς τοῦτο δὲ κυρίως κείνται τὰ προτερήματα τοῦ καλοῦ θεραπευτικοῦ καταστήματος, ὅτι ἀσθενεῖς, ὅτινες καθεκάστην ἐχειρονόμου οἶκοι μανιωδῶς, ἐφέροντο μανιόμενοι, φρενητιῶντες καὶ ἐπισύροντες τὸν οἶκτον, ἐν τοῖς καταστήμασι δεικνύονται μετὰ τινος ὥρας ἤρεμαι, σώφρονες, καὶ εὐθυμοί. Ἐνταῦθα καὶ μόνον εὐρίσκει ὁ τὰς φρένας δεινῶς πάσχων ὅτι δὲν δύναται νὰ εὕρῃ ποτὲ παρὰ τοῖς ἐνδιαφερομένοις οικείοις καὶ φίλοις, δῆλα δὲ πᾶν ὅτι ἀπαιτεῖ ἢ νοσηρὰ αὐτοῦ κατάστασις, ἱατροῦς, γνωρίζοντας νὰ περιποιῶνται τοιοῦτους ἀσθενεῖς, νοσοκόμους ἐξησκημένους, ἐπιμελεῖς καὶ προσεκτικούς δι' ὅλης τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτός, ἐν γένει δὲ πάντας γνωρίζοντας νὰ προσαρμοσθῶσιν ἐλλόγως καὶ συμφωνῶς πρὸς τὴν ἀσθενῆ αὐτοῦ κατάστασιν. Ἐνταῦθα ὡσαύτως εὐρίσκει ὁ ἀσθενὴς ἄσυλον, ἐνθα προφυλάσσει τὰς παράφρονας αὐτοῦ πράξεις ἀπὸ τῶν διαπεραστικῶν βλεμμάτων, ἐνθα ἀθροῖβως ἐπιβλέπεται καὶ δὲν γίνεται χρήσις διεγέρσεως τῶν δυνάμεων διὰ πολυσχόλου ἐργασίας, ἐνθα ὁμῶς ἀπολαμβάνει πολλῶ μείζονος ἐλευθερίας ἢ ἐν τῷ οἴκῳ, ὑφ' ὅλας τὰς ἄλλας περιστάσεις. Ἐνταῦθα ἀφίεται ὁ μελαγχολικὸς ἐλεύθερος νὰ κλαύσῃ, ὁ μανιακὸς νὰ ἐκτελέσῃ τὰς μανιωδῆς αὐτοῦ χειρονομίας, μόνον δ' ἐδῶ, κεκρυμμένος ἀπὸ τῶν ὀμμάτων τῶν ὑγιῶν

ἀνθρώπων δύναται ὁ ταλαίπωρος κατὰ βούλησιν νὰ ψάλλῃ, νὰ θυροβήσῃ νὰ ἀλαλάξῃ, καὶ ἐκραγῇ εἰς ὠρυγὰς κατὰ τὴν διαθέσιν τῆς καρδίας του. Συνήθως ὁμῶς τὸ πολυτάραχον τοῦ πάσχοντος καὶ αἱ μεγαλύφρονες ἐκδηλώσεις τῶν ἀσθενῶν αὐτοῦ ὁμίον μετριάζονται οὐσιωδῶς ἅμα τῇ εἰσαγωγῇ αὐτοῦ εἰς τὸ θεραπευτήριον διὰ τοῦ παραδείγματος τῶν λοιπῶν ἀσθενῶν, καὶ διὰ τοῦ ἐπικρατοῦντος πνεύματος τῆς ἡμερίας, τῆς γαλήνης καὶ τῆς τάξεως.

Οἱ μανιακοὶ, καὶ οἱ διηνεκῶς κλαίοντες, οἱ ὠρούμενοι ἀποκρύπτονται πάντοτε ἀπὸ τῆς θέας παντός ἐπισκέπτου, καὶ αὐτῶν ἐπι τῶν συγγενῶν των. Ἀπομονοῦσιν αὐτοὺς ἐντὸς αἰθουσῶν, ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν ἐμπείρου φύλακος, μέχρις οὗ παρέλθῃ ἡ θύελλα τῆς ἀνησυχίας. Οἱ ἀσθενεῖς, οὓς βλέπει ὁ θεατῆς εἶνε ἐξ ἐκείνων, ὅτινες οὐδέποτε ἢ σπανιώτατα διδούσιν ἀφορμὴν νὰ αἰσθανθῇ τις ὅτι εὐρίσκειται ἐν δυσαρέστῳ συντροφίᾳ.

Πρὸ πενήτηντα ἐτῶν ἐν Γερμανίᾳ καθησύχον τοὺς πάσχοντας ἐγκλείοντες αὐτοὺς ἐν δεσμωτηρίοις, ἐνθα ἐκρέμαντο ἀλύσεις στερεωμέναι ἐπὶ τῶν τοίχων, εἶτε δι' ἄλλων διαφόρων βασανιστηρίων μηχανημάτων, καὶ διὰ ναρκωτικῶν μέσων.

Ἐν ἔτει 1826 ἐν Γαλλίᾳ ὁ Φίλιππος Πινέλ, καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ ὁ μέγας ἀνὴρ καὶ ἱατρὸς Βιλλίς, εἶτα δὲ ὁ Κουλλέν, ἠνοιξαν νέαν ὁδὸν πρὸς θεραπείαν τῶν φρενοβλαβῶν, βασιζομένην ἐπὶ τῆς φιλανθρωπίας.

Τὸ παράδειγμα τούτων ἠκολούθησαν εὐθύς ἐν Γερμανίᾳ, ὅτε δὲ ἰδρῆθη τὸ πρῶτον ἀληθὲς θεραπευτικὸν κατάστημα τῶν φρενοβλαβῶν ἐν Sonnenstein τῆς Σαξωνίας, ἐπηκολούθησαν αὐτὸ τὰ λοιπὰ φρενοκομεία ἐν Schleswig τῷ 1820, ἐν Siegburg τῷ 1825, ἐν Πράγῃ καὶ Ἀϊδελβέργῃ τῷ 1826, ἐν Χάλλ ἐν Τυρόλῳ τῷ 1830, ἐν Winnerthal καὶ Zwiefalten, ἐν Βυρτεμβέργῃ τῷ 1834, ἐν Illenau, ἐν Baden 1842, ἐν Χάλλῃ 1844, ἐν Ἐρλάγγῃ 1846 κτλ.

Ὅχι μόνον δὲ σήμερον δὲν μεταχειρίζονται ποσῶς πρὸς θεραπείαν τῶν φρενοβλαβῶν μέσα ἀναμνησκοντα τοὺς προτέρους χρόνους τῆς βαρβαρότητος, ἀλλὰ πρὸ 20 — 25 ἐτῶν ἐγκατέλιπον καὶ τὰ ἀπλοῦστατα μέσα τοῦ καταναγκασμοῦ, δηλ. τὸν καταναγκαστικὸν χιτῶνα καὶ τὴν ἔδραν, καὶ ἐξώρισαν πάντα τρόπον περιορισμοῦ εἰς τὴν θεραπείαν κατὰ τὴν ἀγγλικὴν μέθοδον. Εἰς μεμονωμένας περιστάσεις ὅπου ὁ ἀσθενὴς εἶνε πληγωμένος ἢ ἔχῃ ἐξανθήματα τοῦ δέρματος, μεταχειρίζονται τὸν χιτῶνα τοῦτον προσωρινῶς, ὅπως ἐμποδίσωσι τὰς τρώσεις καὶ τὸ ζύσιμον καὶ ἄλλας πράξεις τῶν ἀσθενῶν. Μεταξὺ 400 ἀσθενῶν ἐν τοῖς γερμανικοῖς φρενοκομείοις μόλις εὗρον δύο ἢ τρεῖς εἰς οὓς εἶχεν ἐφαρμοσθῇ ὁ καταναγκαστικὸς χιτῶν, καὶ τοῦτο δὲ ἐπὶ βραχύτατον χρόνον.

Ὁ ἀγνοῶν τὰ ἐν τοῖς φρενοκομείοις ἀπορεῖ βεβαίως πῶς οἱ ἐν τῇ αὐτῇ διὰ πρίονων καὶ πελέκων συνεργαζόμενοι φρενοβλαβεῖς δὲν ἀλληλοκτονοῦνται. Ἀλλὰ σκεφθῶμεν ὅτι καὶ οἱ φρενοβλαβέστατοι ἐνταῦθα δὲν εἶνε τόσο φρενοβλαβεῖς ὅσο ἐκτός, ἐνθα μέγα μέρος τῆς ἀθλιότητος τῶν, τῶν παραφόρων αὐτῶν παραστάσεων καὶ πράξεων χρεωστεῖται εἰς τὴν ἐκ μέρους τῶν ὑγιῶν ἀνόητον θεραπείαν καὶ εἰς τὴν ἀπρεπῆ συμπεριφορὰν τῶν περὶ αὐτούς.

Ὡς ἰατρός τοιοῦτου καταστήματος θέλω περιφέρει τὸν διαφορόμενον ἀναγνώστην (καὶ τίς ἀνθρώπος δὲν διαφέρεται περὶ τῶν δυστυχῶν τούτων πλασμάτων), ἐν τῷ καταστήματι ἐπὶ βραχὺν χρόνον καὶ θέλω συνοδεύσει αὐτὸν ἀπανταχοῦ, εἴτα δὲ θέλω δείξει ἐν τῇ « Αἰθούσῃ τῆς συναναστροφῆς » καὶ ἐξαιρετὰ τινὰ δείγματα ἀσθενῶν ἐν ταῖς μεθ' ἡμῶν ὁμιλίαις.

Κάτω τοῦ οικοδομήματος εἰς τὰς ὑψιθόλους ἰσογείους κατοικίας τὸ πᾶν διατελεῖ ἐν ἡμερῶν καὶ εὐφροσύνη. Εἶνε τὸ τμήμα τῶν ἀνιάτων ἀσθενῶν τῶν ἐχόντων προιοῦσαν παράλυσιν, οἷτινες ἐν μέρει πάσχουσι τὴν παροδικὴν μανίαν τοῦ μεγαλείου, δοξομανίαν τούτων ἢ διάνοια σχεδὸν ἤδη κατηρειπώθη. Παρ' ἅπασιν τούτοις ἡ σκητὴ τελειοῦται ἐντός ἐνός ἢ δύο ἐτῶν, τοῦ θανάτου ἀπυλλάσσοντος αὐτούς ὅλων τῶν παραφρόνων ἰδεῶν καὶ ἀδυναμιῶν. Οἱ ἀσθενεῖς οὗτοι, πασχόντες ἀρχικῶς τὴν « μονομανίαν τοῦ μεγαλείου », ὅπως ἐκάλεσαν τὸ πάθημα τούτο, δὲν δεικνύουσιν ἐν ἀρχῇ ἔχνος ψυχικῆς συγκεχυμένης παραφρονίας. Αἰφνης γίνονται εὐθυμοί, καλοὶ ἄνθρωποι. Ὁ Κόμης Χ. μὲ περιπτύσσεται καὶ μὲ διορίζει ἰατρὸν τοῦ μὲ μισθὸν 100,000 λιρῶν στερλινῶν κατ' ἔτος, ἅμα γείνη ὑγιής. Μᾶς δωρεῖ 1000 ἀραβικοὺς ἵππους καὶ χρυσᾶς ἀμάξας. Ἐτερος κύριος ἐργοστασιαρχὴς μᾶς ἐρωτᾷ ἐὰν γνωρίζωμεν τὰς 1000 αὐτοῦ οἰκίας ἐν Βιέννῃ κτλ.

Οἱ παράλυτοι οὗτοι οἰκοῦσι τὸ ἰσόγειον πάτωμα, ὅπως εὐκόλως μεταβαίνουσιν εἰς τὸν κῆπον. Καίτοι δὲ τοπικῶς μόνον, καὶ διὰ τὸν μὴ γνωρίζοντα, ἀφανῶς παράλυτοι, δυσκόλως δύνανται ν' ἀναβῶσι τὰς κλίμακας.

Ὅποια εὐτραπὴ πρόσωπα, οἶαι στρογγύλαι μορφαί! Νομίζει τις ὅτι πάντες οὗτοι οἱ ἄνθρωποι διάγουσιν ἀξιολύειτον ἡμερον βίον, καὶ καλοπερῶσιν ἤριστα. Εἶνε πάντες κάτοικοι διαρκεῖς τοῦ καταστήματος, γελῶσιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀδιακόπως καὶ εἶνε εὐχαριστημένοι συνήθως εἶνε εὐτραφεῖς καὶ ὑπερευτυχεῖς ἀπολαμβάνουσι τῆς ὑπαρξέως. Πᾶν ὅτι ἐσκέφθησαν ἐν τῇ παραφροσύνῃ τῶν ἢ ἐπεθύμησαν οἱ ἀσθενεῖς οὗτοι τὸ ἀπολαμβάνουσιν ἤδη ἐν τῇ παραφόρῳ διανοίᾳ τῶν. Δι' αὐτούς ἤλθον αἱ ἡμέραι τῆς εὐδαιμονίας. Ὁ ἔμπορος ἐπραγματοποίησε τὰς κολοσσαίας αὐτοῦ παραγγελίας, ὁ εὐγενὴς ἔχει κτήματα, ἵππους

καὶ πᾶν ὅτι ποτὲ ἐπεθύμησεν ἢ καρδία του ἐν ἀφρονίᾳ. Ὁ ἰατρός τῶν κάλων ἔκαμιν ἤδη τὰς μεγαλητέρας καὶ ἐπιστημονικωτέρας τῶν ἐφευρέσεων. Ὁ ποιητὴς τῶν ἀπόκρως ἔγραψε τὰς μεγαλητέρας καὶ μεγαλοπρεπεστέρους ἐποποιίας. Ὑπογελῶντες ἀναγγέλλουσι ἡμῖν τὰς κτήσεις τῶν, τὰ ἐμπορεύματά τῶν, τὰς οἰκίας τῶν, τὸ ἀργύριόν τῶν, τοὺς τίτλους τῶν, τὰ παράσημά τῶν κ.τ.λ. μᾶς λυποῦνται δὲ μόνον διότι ὅλου αὐτοῦ τοῦ πλοῦτου δὲν ἔχομεν ἀκριβῆ ἰδέαν.

Τὸ μόνον σωματικὸν ἐλάττωμα, ὅπερ παρατηρεῖται εἰς τοὺς ἀνθρώπους τούτους εἶνε τραυλισμός τις μικρὸς τῆς γλώσσης, βάδισμα μικρὸν ἀνεωγμένων τῶν ποδῶν, πρὸς τὰ ἐξω ἀπώθησις τοῦ ἐνός σκέλους, μικρὸν τι παρηλλαγμένη φυσιογνωμία, κόραι τῶν ὀφθαλμῶν ἀνομοίως εὐρείαι, κτλ. τέλος δὲ πράγματα μικρὰ μὲν διὰ τοὺς πολλοὺς, ἐγείροντα ὅμως σπουδαίας φροντίδας εἰς τὸν ἰατρὸν καὶ παρέχοντα κακίστην πρόγνωσιν. Ἰσχυροὶ τινες ἀσθενεῖς δὲν εὐρίσκονται πρὸ καιροῦ ἐν τῷ καταστήματι, δυσκόλως δὲ θὰ γίνωσιν εὐτραφεῖς. Παρ' αὐτοῖς ἡ νόσος προβαίνει ταχεῖα μέχρι θανάτου. Πάντες ὅμως εἶνε εὐτυχεῖς, πάντες εὐχαριστημένοι. Οὐδαμοῦ ἀκούει τις παράπονον, οὐδαμοῦ θρήνον, οὐδαμοῦ βλέπει ἀνησυχίαν. Ἀπαντες μεταβαίνουν ἀπὸ τῆς παρουσίας ὑπαρξέως εἰς τὴν ἄλλην ἐν φανερᾷ ἡσυχῶ εὐαρεσκείᾳ, φερόμενοι ὑπὸ τῆς νοσηρῆς ἐγγηγεμένης φαντασίας τῶν. Ἐὰν δὲ καὶ ἐπίλθῃ ποτὲ ἐξέγερσις τις τοῦ θυμοῦ αὐτῶν, διότι δὲν πιστεύει τις εἰς τὰ πλούτη τῶν, πάραυτα ἐπέρχεται ταχεῖα καταπραύνοις. Ὅπως δὲ ἅπαντες σχεδὸν οἱ φθισικοὶ πιστεύουσιν ἀκραδάντως καὶ ἐλπίζουσιν εἰς τὴν ἴασιν, ὅσο δὲ πλησιέστερον τοῦ θανάτου τόσο μεγαλείτερα καὶ τολμηρότερα σχέδια ἐκτυλίσσουσι, οὕτω καὶ πάντες οἱ τεταραγμένοι τὸν ἐγκεφάλου καὶ τὸ σῶμα παράλυτοι εἶνε οἱ αἰσιοδοξότεροι τῶν θνητῶν, τὰ πάντα βλέποντες ῥόδινα. Ἐὰν τοὺς ἐρωτήσετε, θὰ σᾶς εἴπωσιν ὅτι πάντες εἶνε ὑγιέστατοι, πλούσιοι, σοφοὶ καὶ εὐτυχεῖς. Ἐπειδὴ δὲ δύνανται κᾶπως καὶ νὰ ἐργάζωνται, ἐκτελοῦσιν ἐν ἀνάγκῃ καὶ μηχανικὰ τινὰ ἔργα, οἷον παίζουσι κλειδοκῦμβαλα, τσίτερ, ἐργάζονται εἰς τὴν γραφικὴν, κατὰ τὴν κρίσιν τῶν ἰδίων μάλιστα ὠραιότατα καὶ τεχνικώτατα.

Αἱ ἐπιστολαὶ τῶν εἶνε συνήθως πτωχαὶ ἰδεῶν καὶ φλύαροι, τὰ σχέδια ἀνακριβῆ, καταναλισκουσι δὲ τὸ πλεῖστον τοῦ χρόνου μὲ τὰς ἀγαπητὰς αὐτῶν ἐνασχολήσεις.

Πῶς δύνανται τις νὰ προσβληθῇ ὑπὸ τοιούτων ἐγκεφαλικῶν ἀσθενειῶν εἶνε εὐνοητότατον. Ὅπως ὁ ὠρολογιοποιὸς εὐκόλως πάσχει ἀπὸ νοσήματα τῶν ὀφθαλμῶν, οὕτω καὶ ὁ διανοητικῶς ἐν διηνεκῇ διεγέρσει τῶν δυνάμεων, ἐν παρατεταμέναις ἐρευναῖς ἢ διανοητικῆς ἐργασίας ἂν προσβάλλεται ἐξ

ἀσθενειῶν τοῦ ἐγκεφάλου. Ἐνεκα τούτου πάσχει ἀποκλειστικῶς σχεδὸν τὸ ἄρρεν φύλον. Εἶνε βέβαιον ὅτι οἱ πάσχοντες ἐκ φρενοβλαβείας εἶνε εἰκοσάκις πλείονες τῶν γυναικῶν. Ὡς αἰτίους τοῦ κακοῦ τούτου ἀναφέρουσι πλὴν ἀπασῶν τῶν Μουσῶν καὶ τὸν Ἑρμῆν, τὴν Ἀφροδίτην, τὸν Βάκχον καὶ τὸν λοιπὸν Ὀλυμπον, πρὸς δὲ τούτοις τὸν κατὸν καὶ τὴν νικητιανήν.

Ἐνῶ δὲ ἀσθενὴς τις ἰσχυρίζεται ἐν τῷ καταστήματι τούτῳ ὅτι εἶνε 800 πόδας ὑψηλός, ὅτι εἶνε ὁ ἰσχυρότερος ἀνθρώπος τῆς γῆς, ὅτι καμνει δρόμον 1000 ὠρῶν ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ εὐχερέστατα, καὶ ὅτι ἔγραψεν 100 τῶν λαμπροτέρων τραγωιδῶν, ὅτι ἔχει κεφαλὴν ἐκ πολυτίμων λίθων καὶ χρυσᾶ ὑπόδηματα, πάντα δὲ ταῦτα βεβαίως μὲ τὸν λόγον τῆς τιμῆς του, ἀναφαίνεται αἰφνης ἠούδέποτε ἐλλείπουσα συνοδὸς τοῦ κακοῦ ἢ ἐπιλησμοσύνη, εἴτα προβαίνει ἢ ἀσθένεια τῆς γλώσσης ἀδιακόπως, ταύτην ἐπακολουθοῦσι μικραὶ ἀποπληκτικαὶ εἰσβολαί, τέλος δὲ τὸ θερμομετρον τῆς πνευματικῆς καὶ σωματικῆς ἐνεργείας κατέρχεται εἰς τὸ μηδέν, καὶ ἡ σφραγὶς τῆς βλακειᾶς χαρακτηρίζει τὸ ἡμερον τέλος.

Μεταβῶμεν ἤδη διὰ τοῦ κήπου εἰς ἄλλο τμήμα τοῦ καταστήματος ἐπίσης ἰσόγειον. Τούτο κείται ὀπισθεν τοῦ κυρίου καταστήματος. Ἐνταῦθα βλέπομεν τοὺς παραφόρους, τοὺς μανιώδεις, τοὺς ἡλιθίους. Ἐνταῦθα ὑπάρχει τεχνητὴ θέρμανσις καὶ καλὸν ἀνεμιστήριον, ὅπως θερμαῖωσι τὰς ὑψηλὰς σχεδὸν κενὰς αἰθούσας. Ἐνταῦθα τέλος φέρονται καὶ οἱ φρενόπληκτοι οἱ ὅλως ἀνιάτοι, ἤτοι οἱ ἡλίθιοι. Οὗτοι ἀποθνήσκουσι τὰς ἐν ὄνειρῳ κεκτημένας ἀξίας τῶν, τὰς τιμὰς, τὰ παράσημα, τὰ ἐνδύματα, τὰς στολάς, χάνουσι καὶ αὐτὴν τὴν ιδιότητα τοῦ ἀνθρωπίνου χαρακτῆρος. Λευκότατος καὶ ὅλως ἄγραφος εἶνε ὁ χάρτης τῶν ἀναμνήσεων αὐτῶν, ἀληθῆς tabula rasa. Τὸ πᾶν ἐπὶ τοῦ πίνακος τούτου ἐξηλείφθη ὡς διὰ χειρὸς ἐπιτριψάσης ἐπ' αὐτοῦ ἐνυγρον σπόγγον. Θεωροῦσι τὸ παρὸν ἀσκαρδαμυκτεῖ ἐν ἀπαθείᾳ, ἀλλὰ δὲν βλέπουσιν αὐτὸ πλὴν μόνον διὰ τῶν ἐξωτερικῶν ὀφθαλμῶν τῶν, διότι δὲν τὸ περιλαμβάνουσι διὰ τῆς ψυχῆς. Τὸ πρὸ τῶν ἀσθενῶν τούτων ἰστάμενον δὲν διεγείρει ἐν αὐτοῖς νέας παραστάσεις, ὅλαι δὲ αἱ παλαιαὶ προηγούμεναι ἐννοιαὶ εἶνε συντετριμμέναι καὶ καταπεπτωκυῖαι. Ὁ μηχανισμὸς τοῦ παραστατικῆς διὰ τὸ παρὸν ἐνεργεῖ βραδύτατα, σχεδὸν οὐδὲλως. Καὶ αὐτὴ ἡ φαντασία, ἡ ἐλαφροτάτη αὕτη καὶ πάντοτε πρόχειρος καὶ ἐνεργὸς ψυχικὴ δὴνυμία, καὶ αὕτη κείται παράλυτος, τὸ σκεπτικὸν εἶνε ἄνοια, ἢ δὲ θέλησις μηδέν. Ὁ ἀσθενὴς δὲν θέλει τίποτε. Τὸ πολὺ πολὺ λαμβάνει τὸ φαγητὸν ὅταν τὸ παραθέσωσιν ἐμπροσθέν του καὶ αἰσθάνηται πείναν. Καὶ τούτο δὲ καταπίνει ἄνευ σκέψεως, κινδυνεύων νὰ πνιγῇ

ἀδιαφορεῖ δὲ ἂν εἶνε καλὸν τὴν γεῦσιν ἢ κακόν, ἂν εἶνε ἐψητὸς ἰνδιάνος ἢ ἐβρασμμένα γεώμηλα.

Ἐὰν ὁμιλήσῃ τις μετὰ τοιοῦτου φρενοπληκτοῦ βλακός, ἀπάντησιν δὲ αὐτὸς βραδέως καὶ μετὰ κόπου, θέλει τις πάραυτα ἀναγνωρίσῃ εἰς αὐτὸν τὰ εἰρήπια τῆς πνευματικῆς δυνάμεως. Εἰπὸν ποτε εἰς γελῶντα βλακᾶ « Ἐβρίκει, εἰσαι βλάξ· δὲν εἶνε ἀλήθεια; ». Οὗτος δὲ ἡσυχος τρίβων τὰς χεῖρας ἐξ εὐχαριστήσεως καὶ ἀπώθων τὸ ἐν σκέλος πρὸς τὰ ἐξω μὲ ἀπήνησεν βραδέως « Μάλιστα ἡ ἀδελφὴ μου διαλέγει μπιζέλια ». Ἐπὶ τῇ ἐρωτήσει δὲ ἂν γνωρίζῃ τί εἶνε βλακία, μοὶ εἶπεν, ἐνασχολούμενος μὲ τὸ κομβίον τοῦ ἐνδύματος μου καὶ ψαῖων τὴν καπνοσύριγγά μου « Μάλιστα, μία καμήλα πού τὴν ἐξεψαν σὲ μιᾷ καρέκλᾳ. »

Τέλος λησμονεῖ ὁ δυστυχὴς καὶ αὐτὸ τὸ τελευταῖον λείψανον, ὅπερ τῷ ἐμεινεν ἐκ τῆς προσωπικότητός του, ἀπὸ τοῦ πνευματικῆς του ἐγῶ, τὸ ὄνομά του. Δυσκολωτέρα δὲ εἶνε ἡ περιποίησις τοιούτων βλακῶν ἢ παιδῶν. Τὸ ἀβοήθητον παιδίον εἶνε μικρὸν, ἔχει ἐλάχιστον βάρος καὶ δύναται τις νὰ τὸ ὑψώσῃ καὶ φέρῃ πρὸς ὅλας τὰς ἀνάγκας αὐτοῦ. Ὁ βαρὺς ὅμως τὸ σῶμα βλάξ ἀπαιτεῖ μεγάλας φροντίδας, διότι ἀνάγκη νὰ σηκώνωσιν αὐτὸν ἀπὸ τῆς κλίνης, νὰ καθαρῶσιν, νὰ ἐνδύωσιν, νὰ τρέφωσιν, ἢ τοῦλάχιστον νὰ ἐπαγρυπνωσῇ κατὰ τὸ φαγητὸν αὐτοῦ. Ἐν μέσῳ τοῦ πνευματικῆς τούτου ζόφου καὶ τῶν μελανῶν τούτων ἐρημιῶν τῆς πνευματικῆς ὑπαρξέως ἀναλαμβάνει ἐνίοτε καὶ φωτεινὴ τις ἡλιακὴ ἀκτίς ἀπὸ τῶν προτέρων καλλιτέρων χρόνων. Φιλόφρων τις λόγος λεγόμενος ἐν καταλλήλῳ περιστάσει, σιγάρων διδόμενος ἐν καταλλήλῳ χρόνῳ, μελωδικὴ μουσικὴ, λαμπρον δένδρον τῶν Χριστουγέννων, ἀνακαλοῦσιν ἐνίοτε πρὸς στιγμὴν τοὺς ἀνθρωπίνους χαρακτῆρας ἐπὶ τοῦ ἡμαυρωμένου προσώπου, προκαλοῦσι λέξιν τινὰ, ἐνίοτε δὲ καὶ φράσιν. Μετ' ὀλίγον ὅμως τὸ πᾶν παρέρχεται. Ὁ ἀσθενὴς μεθ' οὗ εὐρίσκόμεθα βυθίζεται πάλιν ἐν τῇ πνευματικῇ νυκτί, ἐν τῇ πρότερον διετέλει, κρώζων, σαίρων, ἀτενίζων ἀμβλέως καὶ ταυρηδόν.

Ἐκ τοῦ πλησίον δωματίου ἀκούομεν θορυβῶδες παράτονον ἤχημα, ἐν τῷ μεταξύ δὲ συριγμοῦς, ἀλλαλαγμοῦς χαρᾶς, ὕθρεις, ταραχὴν καὶ θόρυβον. Ἐκεῖ εὐρίσκεται μανιώδης τις, εἰς τῶν φρενοβλαβῶν, τῶν ἐχόντων τὴν καλλιτέραν πρόγνωσιν πρὸς ἴασιν. Ὅσοι πλείον θορυβεῖ τόσο ἐνωρίτερον θὰ ἡσυχάσῃ ἐξαντλούμενος. Βαδίζει ἐν τῷ δωματίῳ του ὡς λέων ἀδάμαστος ἐν κλωβῷ καθεργγμένος. Τὸ πρόσωπον αὐτοῦ εἶνε ἐρυθρόν, χειρονομεῖ καὶ κινεῖται ζωηρότατα καὶ φλυαρεῖ περὶ διαφόρων πραγμάτων ἀναμῖξ. Εἶνε ὀλόγγυμος, διότι κατεξέσχισε καὶ μετέβαλεν εἰς μικρὰ ῥάκη ἅπαντα τὰ ἐνδύματα. Τῇ στιγμῇ

ταύτη προσφέρουσιν αὐτῷ τὸ φαγητόν· ἀλλ' ἰδοὺ τὸ ῥίπτει μετὰ τοῦ πινακίου κατὰ κεφαλῆς τοῦ νοσοκόμου, ὁ ὁποῖος φεύγει. Κάθισμα ἐν τῷ δωματίῳ του εὐρισκόμενον κατεκεράματισεν ἐν τῇ μανίᾳ του, τὰ τεμάχια δὲ ἀφῆρεσαν, ὅπως μὴ προσενηση βλάβην τινὰ διὰ τούτων. Εὐρίσκεται τανῦν ἐν κενῷ δωματίῳ, ἀλλ' ἐλεύθερος καὶ ἀδέσμευτος. Καὶ τὴν κλίνην αὐτὴν ἀπεμάκρυναν. Δὲν δύναται νὰ πράξῃ τι κατὰ τῶν ψυχρῶν καὶ λείων, δι' ἀνοικτοῦ χρώματος κεχρωματισμένον τοίχων. Τὰ παράθυρα καὶ ἡ θερμαντήριος θυρὶς κείνται ὑψηλὰ καὶ προσφυλαγμένα διὰ πλέγματος ἐκ σιδηροῦ σύρματος. Ἡ κλίνη παρεισάγεται τὸ ἑσπέρας ἐπὶ τοῦ θερμοῦ δρυϊνοῦ ἐδάφους.

Ἀσθενεῖς τινες ἀπομονούμενοι καὶ ἀποκλειόμενοι γίνονται μανιωδέστεροι. Τούτους περιορίζουσι βραχὺν μόνον χρόνον καὶ παραφυλάττουσιν ἐπιμελέστατα. Εἶτα ἐπισκέπτεται αὐτούς ὁ ἰατρός, ὅτε δὲν εἶνε πλέον τόσον θηριώδεις καὶ αἰμώδεις ἢ ὅσον ἐφάνησαν κατὰ πρῶτον. Ἐὰν ὁ ἰατρός παρατηρήσῃ ὅτι ὁ ἀσθενὴς πλησιάζει μὲ προθέσεις ἐπιθετικὰς πρὸς φόνον, ἀποσύρεται εὐθύς, διότι ὁ ἰατρός φρενοκομίου ἀδιακόπως διατηρῶν τὴν προσοχὴν αὐτοῦ ἄγρυπνον καὶ τὴν ἡρεμίαν, ἀντιλαμβάνεται τοῦ κινδύνου πολλῶν πρότερον ἢ ὅσον ἠθέλην ὁ μαινόμενος χρόνον πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς παράφρονος πράξεως. Μανιωδεῖς τινὲς ὑποδέχονται ἡμᾶς μετὰ μεγίστης φιλοφροσύνης, δίδουσιν ἡμῖν ἀμφοτέρας τὰς χεῖρας καὶ ἀποπειρῶνται νὰ μᾶς περιπτυσθῶσιν. Ἰδοὺ δὲ εἰς, ὅστις φίλωνικῶν ποιεῖ σχήματα δεικνύων τοὺς ἀπλοῦς τοίχους μᾶς νεύει πρὸς τὸ παράθυρον ἐπάνω, ἐκεῖθεν δὲ θέλει νὰ μᾶς δεῖξῃ συγχρόνως τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Στεφάνου ἐν Βιέννῃ, τὰ τεῖχη τῆς Νυρεμβέργης, τὰς πυραμίδας, καὶ ὅλα τὰ ἀξιοπεριεργα τοῦ κόσμου. Αὐτὸς δὲ οὗτος βλέπει ὄντως ἐνδομύχως ὅλα ταῦτα τὰ ἀντικείμενα ἐν ὄψασίᾳ.

Βλέπει ὅλα τὰ κωδωνοστάσια, ἀκούει τὸν ἦχον τῶν κωδῶνων καὶ τῆς στρατιωτικῆς μουσικῆς καὶ σφίγγων τὴν χεῖρα ἡμῶν μᾶς διαβεβαίωσιν περὶ τῆς πρὸς ἡμᾶς ἀγάπης καὶ φιλίας του. «Μὲ ἀγαπάτε;» μᾶς ἐρωτᾷ, χωρὶς δὲ νὰ περιμένη ἀπάντησιν μᾶς ὁμιλεῖ περὶ τῆς ἀναβάσεως τοῦ δράκοντος» περὶ τῆς «περιφροσύνης αὐτοῦ κατασταλάξεως τῶν ἰδῶν», περὶ τοῦ «ἐγκυκλίου αὐτοῦ ἀλεξιβροχίου» καὶ «περὶ τοῦ παραλληλογράμμου τῆς ὑγείας».

Ἄλλον τινὰ παράφρονα ὑποδεχόμενον ἡμᾶς μὲ ὕβρεις, ἀπειλὰς καὶ κατάρως προσαγορεύουσαν διὰ βραχείας τινὸς φιλοφρονος φράσεως. Ἴσως ἀποστραφῇ ἀφ' ἡμῶν μετὰ θυμοῦ καὶ περιφρονησεως, ἴσως οὐχί. Τὸν παρακαλοῦμεν νὰ ἐξέλθῃ. Ἴσως ἔλθῃ, ἢ ἴσως περιορισθῇ εἰς ἐκρηξίν τῆς ἐσωτερικῆς αὐτοῦ βαρείας καταγίγδος δι' ὀλίγων παταγωδῶν ὕβρεων. Ἐτερος ὁμοῦ φρενό-

πληκτος ἴσεται καὶ ἐξακολουθεῖ μαινόμενος ἀπερχόμεθα ἡσύχως ἐντεῦθεν.

Καὶ οἱ κῆποι δὲ καὶ αἱ αὐλαὶ, ἐν οἷς συνήθως διατρίβουσιν οἱ τοιοῦτοι παράφρονες κατὰ τὰ διαλείμματα τῆς μανίας αὐτῶν εἶνε μόνον διὰ δένδρων καὶ πόας πεφυτευμένοι. Τὰ καθίσματα καὶ αἱ θύραι εἶνε ὀγκώδεις καὶ χονδροειδῶς κατασκευασμένοι. Ἐὰν ὑπῆρχε κλαδὸς δένδρου διὰ τῶν χειρῶν προσιτός, εἶνε ἀπεσπασμένος.

Μεταβαίνομεν ἤδη εἰς τὸν διάδρομον. Ἐνταῦθα ἀπαντῶμεν ἀσθενῆ ὠραίαν, ὑψηλὴν, τύπον ὑψιφώνου, ἥτις χιλιάκις ἐψαλέ ποτε ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἐν Ἀμερικῇ. Πρὸ μηνῶν ἡ ἀσθενὴς αὕτη ὅταν πλησιάζομεν αὐτὴν μᾶς στρέφει τὰ νῶτα, δὲν ὁμιλεῖ οὐδὲ γρῦ, τὸ πολὺ μετὰ ἐπανειλημμένας προτροπὰς πρὸς ὁμιλίαν μᾶς ἀποκρίνεται οἰμώζουσα «θέλω νὰ φύγω». Δὲν θέλει νὰ φάγῃ, ἀρνείται νὰ πῖνῃ. Τὴν τρέφομεν καθ' ἐκάστην κοπιωδῶς καὶ τεχνητῶς διὰ τοῦ οἰσοφαγισωλῆνος. Κατὰ τὴν ἰατρικὴν ἐπίσκεψιν τοποθετεῖται πάντοτε πρὸ τῆς θύρας τῆς ἐξόδου καὶ ἰκετεύουσα ἐν καὶ μόνον ζητεῖ «νὰ φύγῃ» «νὰ ἐξέλθῃ ἐξῶ». Τὴν ἀποσύρουσιν ἐκεῖθεν ἡσύχως. Ὁ ἐσωτερικὸς αὐτῆς πόνος εἶνε εἰσέτι τόσῳ μέγας, ὥστε δὲν φροντίζει περὶ οὐδενός.

Λίφνης ὄρηξ ἐκ τοῦ δωματίου τῆς ἀσθενῆς, γραῖα, ἰσχνή, ἥς ἡ πολὺ λελυμένη κόμη συγκεχυμένη πίπτει ἐπὶ τῶν κροτάφων· μᾶς κατακλύζει μὲ τὰς ὁμολογίας τοῦ φρικώδους αὐτῆς ἀμαρτήματος. Αὕτη εἶνε ἡ αἰτία τῶν πολλῶν νόσων καὶ τῶν θανάτων, αὕτη εἶνε ἡ αἰτία ἐξ ἧς ἀπέθανον ὅλα τὰ μέλη τῆς οικογενείας τῆς, αὕτη ἐπέφερε συμφορὰς καὶ ἐμηχανεύθη πολέμους, εἶνε δεκάκις κατηραμένη, ὅταν δὲ συγχωρηθῶσι τὰ ἀμαρτήματα ὅλων τῶν ἀνθρώπων, τὰ ἰδικά τῆς θὰ μείνωσιν ἀσυγχώρητα.

Ἄς μὴ πιστεύσῃ δὲ τις ὅτι ἐὰν ὁμιλήσῃ εἰς τὴν ἀσθενῆ ταύτην καὶ ζητήσῃ νὰ πείσῃ αὐτὴν ὅτι ὅλοι οἱ συγγενεῖς τῆς ζῶσιν, ὅτι ἐνεκα τούτου θὰ γείνη ἡπιωτέρα! Οὐδεὶς βεβαίως νομίζει ὅτι εἶνε δυνατόν νὰ ἐξασθενήσῃ καὶ κατανηθήσῃ τὰ παρακλήματα καὶ τὰς ἀλόγους καὶ παραφόρους κινήσεις βαρέως τυφίωντος διὰ διαβεβαιώσεων καὶ λογικῶν συλλογισμῶν. Δύνασθε νὰ δεῖξητε καὶ εἰς τὸν μάλλον ἀνεπτυγμένον τῶν τυφικῶν, τὸν προσπαθόντα ἀδιαλείπτως νὰ καταλίπῃ τὴν κλίνην του ὅπως «ὑπάγῃ ἐς τὸ σπῆτι», τὸ δωμάτιόν του καὶ τὰ περὶ αὐτὸν γνωστά, δύνασθε νὰ παρουσιάσητε πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ τοὺς γονεῖς του καὶ νὰ τῷ δεῖξητε καταφανέστατα ὅτι εὐρίσκεται ἐν τῷ δωματίῳ του, ἐν τῇ κλίνῃ του, ἀλλ' εἰς μάτην· μετὰ προτροπὰς χιλιοστήν ἤδη φορὰν ἐπαναληφθεὶσας καταλείπει πάλιν τὴν κλίνην του, ὅπως πάλιν καὶ αὐτὸς διὰ χιλιοστήν φορὰν... ὑπάγῃ ἐς τὸ σπῆτι».

Ὅμοιον συμβαίνει καὶ εἰς τοὺς φρενοπλήκτους. Ἐὰν ὁμοῦ εἰς παλαιότερους χρόνους παρουσιάζετο εἰς τὸ κοινὸν ἢ κυρία, ἥτις τανῦν ἐν τῷ νοσοκομείῳ καταγγέλλει ἀδιακόπως αὕτη ἡ ἴδια τὰ κακουργήματα τῆς, καὶ εἰς ἕκαστον ξένον ἐπισκέπτην διαβλέπει τὸν δῆμιον, ὅστις θὰ τὴν πρῆξῃ εἰς τὴν λαιμητόμον, ἥτις καὶ αὐτὴν τὴν νοσοκόμον ἐκλαμβάνει ὡς βραδύγον, καὶ τὸ κάθισμα τῆς αὐλῆς ὡς τὴν λαιμητόμον ἐφ' ἧς σήμερον, καὶ πάντοτε σήμερον, θ' ἀποκεφαλίσθῃ, ἠθέλει βεβαίως ἀφορισθῇ ὡς τελεία μάγισσα καὶ ὑποστῇ τὸ προσήκον τέλος.

Οἱ ἀσθενεῖς οὗτοι κατὰ τὰς εἰσβολὰς τοῦ πάθους τῶν ἀπατῶνται πάντοτε ὑπὸ τῶν αἰσθητηρίων τῶν. Αἱ ἀληθεῖς πρὸ αὐτῶν κείμεναι εἰκόνες διαστρέφονται ἐν ἑαυτοῖς· προσόψιον τι ἐπὶ τοῦ τοίχου γίνεται φάντασμα, κορμὸς δένδρου διάβολος, γεράνιον φρέατος, κολαστήριον. Τοιαύτας ἀπάτας τῶν αἰσθητηρίων καλούμενας κεναισθησίας ἔχουσιν ἐνίοτε καὶ ὑγιεῖς.

Τρυφερά τις σύζυγος π. χ. ἀκούει μακρῶθεν τὸν μετὰ πόθου προσδοκώμενον σύζυγον, ἐνῶ τὰ βήματα εἶνε ξένου εἰσερχομένου. Δειλὸς τις βλέπει νυκτερινὰ φαντάσματα, ἐνῶ ἔχει πρὸ αὐτοῦ κορμούς ἰταῶν.

Ἡ διαφορὰ μετὰ κεναισθησίας, ἐν γένει δὲ ἀπάτης τῶν αἰσθητηρίων, τοῦ ὑγιούς καὶ τοῦ βλαβέντος τὰς φρένας συνίσταται εἰς τὸ ὅτι ὁ ὑγιὴς πείθεται εὐθύς ἅμα βλέπων τὸ πρᾶγμα καὶ ἀναγνωρίζει τὴν ἀπάτην, ἐνῶ ὁ νοσῶν δὲν δύναται νὰ πεισθῇ, δὲν εἶνε εἰς θέσιν νὰ διακρίνη τὴν ἀπάτην τῆς ἀληθείας. Αἱ κεναισθησιαὶ εἶνε προϊόντα τῆς ἀσθενείας του.

Ἐνῶ δὲ ἔχομεν εἶδη παραστάσεων ψευδῶν τῶν αἰσθησῶν, αἰτινες ἔχουσιν ὡς βᾶσιν ὑπαρκτὸν τι ἀντικείμενον, τὰς κεναισθησίας, ὡς π. χ. ἐὰν ἐκλάβῃ τις τὸν ἀληθῆ κορμὸν δένδρου ὡς πολεμιστὴν, ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι μορφαὶ ἀπάτης τῶν αἰσθητηρίων καλούμεναι παραισθησιαί, αἰτινες εἶνε τὸ ἄλφα καὶ τὸ ὠμέγα, αἱ διαρκεῖς συνοδοὶ σχεδὸν ἀπασῶν τῶν ἀρχομένων διαταράξεων τῆς ψυχῆς.

Ὁ δυστυχὴς, ὅστις νομίζει ἑαυτὸν καταδεδικασμένον, ἀκούει ἐν χώρῳ ἐντελῶς ἡσύχῳ τὸν πένθιμον ἦχον τῶν κωδῶνων, ὁ φανταζόμενος ἑαυτὸν κατηραμένον ὁσφραίνεται τὴν θειωδῆ ἀποσφάν τῆς κολάσεως. Ἐτερος ἀκούει ἑαυτὸν ἀδιακόπως ὑβρίζομενον, ἄλλος βλέπει ἀπὸ τοῦ παραθύρου του ἐν λαμπραῖς φλοξί τὸν οἶκόν του καίόμενον κ.τ.λ. Καὶ ὑγιεῖς δὲ ἔχουσιν ἐνίοτε τοιαύτας ὅλως ψευδεῖς ἀντιλήψεις· ἀκούουσι π. χ. ἦχον κωδῶνων, ἀλλὰ γνωρίζουσιν ἢ διδάσκονται εὐχερῶς ὅτι αὐταὶ εἶνε ἀπάται τῶν αἰσθησῶν.

Τοιαύτας παραισθησίας τῶν αἰσθητηρίων (ὄψασίαι) εἶχον καὶ πολλοὶ ποιηταί, τεχνῆται

καὶ λόγιοι, οἷον ὁ Τάσος, ὁ Ῥαφαήλ, ὁ Γκαίτε, ὁ Νικολαῖ, ὁ Ἰωάννης Μύλλερ, ὁ Ἰωάννης Πῶλ, ὁ Πασχάλης, ὁ Ἀνδρὰλ κ.τ.λ., ἀλλ' οὗτοι διέκρινον αὐτὰς ὡς ψευδεῖς καὶ ἠδύνατο νὰ τὰς διακόψωσιν ἢ νὰ τὰς ἀποφύγωσι. Τοῦτο ὁμοῦ δὲν δύναται δυστυχῶς νὰ πράξῃ ὁ ἀσθενὴς. Οὗτος βλέπει, ἀκούει, ὁσφραίνεται καὶ γεύεται πᾶν ὅ,τι κατὰ τὰς παραφρονὰς αὐτοῦ παραστάσεις ἐπιθυμῆι ἐκ καρδίας, ἀγάπῃ, μισεῖ ἢ φοβεῖται. Ὁ εἰς ἀκούει ἀδιαλείπτως τὴν φωνὴν ἀνωτέρας δυναμείως κραυγάζουσαν ἀπὸ φωνεῦσης τοῦτον τὸν ἀνθρώπον ἐσώθησιν, καὶ προβαίνει εἰς πρᾶξιν, ἕτερος ἀκούει διηνεκῶς τὴν ἀπειλὴν «ἐὰν κινήθῃς ἀπὸ τῆς θέσεώς σου ἀμέσως ἐχάθης»· τούτου δὲ ἐνεκα δὲν κινεῖται ποσῶς τῆς θέσεώς του. Ὁ τρίτος ἀνεκάλυψε δηλητήριον εἰς τὸ φαγητόν αὐτοῦ, διὸ καὶ ἀποφεύγει πᾶσαν τροφήν.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ φρενοβλαβὴς ἀπώλεσε τὴν πνευματικὴν δύναμιν τοῦ διακρίνειν μετὰ πραγματικότητος καὶ μὴ τῶν ἀντιλήψεων του, ὑπόκειται εἰς τὴν τυραννίαν τῶν αἰσθητηρίων του, εἰς ἀπιστεύει ἀκραδάντως καὶ διὰ τῶν ὁποίων αἰσθάνεται ἑαυτὸν κατὰ τὰς περιστάσεις εὐτυχῆ ἢ δυστυχῆ.

Φρενοβλαβὴς τις συγχρόνως πάσχω καὶ ἀπὸ κνισμὸν τοῦ δέρματος ἠσθάνετο λαγῶνους τρέχοντες ἐπὶ τῶν νῶτων του. Οὗτω καὶ Σαϊζπηρ, ὁ βαθὺς γνωστὸς τῶν διεργασιῶν τῆς ψυχῆς ἐν Μάκβεθ (Β' Πράξ. 1 Σκηνὴ) οὕτινος ἡ διάνοια ἦτο μεστή θανατηφόρων σχεδίων, περιγράφει ὡς ἐξῆς τὴν ὄψασίαν τοῦ ἥρωός του:

Τί εἶνε τοῦτο, μάχαίρα, ποῦ βλέπω ἄντικρῦ μου, μετὰ τὴν λαθὴν τῆς πρὸς ἐμέ; ὦ, ἔλα νὰ σὲ πιάσω! Δὲν σ' ἔχω· πλὴν τὰ μᾶτια μου ἐκεῖ ἐμπρὸς σὲ βλέπου. ὦ φάντασμα ὀλέθριον, δὲν εἶσαι κ' εἰς τὸ χέρι καθὼς ἐς τὰ μᾶτια αἰσθητόν; ἢ μὴ δὲν εἶσαι ἄλλο παρὰ μάχαίρι φανταστόν, ἀπάτης μόνον πλάσμα ποῦ τὸ γεννᾷ ἡ κεφαλὴ ἐς τὴν ἔκτασιν τῆς θέμης; Ἄλλὰ σὲ βλέπω πάντοτε, ψηλαφτὸν σὲ βλέπω καθὼς αὐτὸ ποῦ τὸ τραβᾷ ἀπὸ τὴν θήκην τώρα! Τὸν δρόμον ὅπου ἐμεῖλα νὰ πορευθῶ μοῦ δείχνεις, καὶ ὁμοίον σου σύνεργον θὰ εἶχα εἰς τὸ χέρι! Τὰ μᾶτια μου αἱ ἄλλαι μου αἰσθησεις τὰ ἐμπαίζου; Ἡ μήπως εἶν' τὰ μᾶτια μου τὰ μόνα ἐς τὰ σωστά των; Σὲ βλέπω, νά! κ' εἰς τὴν λαθὴν κ' ἐπάνω ἐς τὴν λεπίδα αἵματος εἶναι σταλαγμαῖα, ὅπου δὲν ἦσαν πρῶτα! ⁴

Εἶνε ἀδύνατον νὰ περιγραφῇ καταλληλότερον παραισθησιαὶ καὶ τὰ αἰτία αὐτῆς.

M'

('Ἐπεται τὸ τέλος)

⁴ Κατὰ τὴν μετάφρ. Δ. Βικέλα.

ΔΕΚΑΕΤΙΣ

Κάθε πρωί, μετά μικρόν ἀφ' ὅτου ἐξυπνήσω, ἡ θύρα μου κρούεται ἡρέμα. Συνειθισμένος εἰς τὴν ζωὴν τῆς πόλεως νομίζω κατ' ἀρχὰς ὅτι εἶνε ὁ ἀπαίσιος γαλατᾶς, ὁ γραμματοκομιστής ἢ ὁ ἐφημεριδοπώλης μου. Ἄλλ' αὐτοστιγμὴ ἀκούεται ἔξωθεν μικρὰ δροσερὰ φωνή, ἥτις ἐρωτᾷ:

— Νὰ ἐμβῶ;

Καὶ ἡ θύρα ὑποχωρεῖ ἀθουρῶως, προβάλλει τὸ πρῶτον ὁ ὠθῶν ἀγκῶν, ἔπειτα διὰ τοῦ ἀνοιγματος εἰσχωρεῖ μία παιδικὴ κεφαλή, τῆς ὁποίας τοὺς ξανθοὺς βροστρῦχους ἢ ἀφέλεια ὡς ὁ καλλιτερος κομμωτής ἔχει καταρρίψει λυτούς ἐπὶ τῶν ὤμων, ἀνήκουσα εἰς τὴν κόρην τῆς ἐν τῇ ἐξοχῇ οἰκοδεσποίνης μου, ἥτις μοῦ φέρει τὸν καφέν.

Ἀφοῦ ἀνοιξή, προχωρεῖ ὀλίγα βήματα κρατοῦσα τὸν δίσκον τῆς μετὰ προσοχῆς δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν καὶ καταθέτει αὐτὸν ἐπὶ τοῦ τραπέζιου μου. Τελειώσασα τὴν σοδαρὰν ἀποστολὴν ἐπιστρέφεται μὲ τὸ εὐχάριστον κίνημα ἀνθρώπου ἀνακουφιζομένου ἀπὸ τὴν μέριμναν τῆς ἐκπληρώσεως ὑψηλοῦ καθήκοντος καὶ μὲ χαιρετᾷ.

Εἶνε δεκαετίς. Ξανθὴ, λιγυρά, εὐσωμος ἀλλὰ μικροκαμωμένη, φαίνεται ὡς κομφοτέχνημα ἐπιτηδῆς παραγγελθὲν καὶ κατασκευασθὲν ὑπὸ μεγάλου τεχνίτου διὰ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ὑπόδειγμα μικρᾶς κόρης. Σοῦ ἔρχεται νὰ τὴν πάρῃς καὶ νὰ τὴν βάλῃς ἐπάνω εἰς τὸ τραπέζι σου. Ἄλλ' ὅταν στραφῇ, ἀνακαλύπτεις ἐκθαμβος ὅτι αὐτὴ ἢ εἰς 16ον Γαλατεία, ἢ ἐνόμιζες μαρμαρίνην, ἐμφυχοῦται, τὸ κομφοτέχνημα κινεῖται ὑπ' ἀγνώστων ἐλατηρίων, ὅτι ἡ ἐντέλεια ἐκείνη, ἢ δὲν ἐπίστευες ὑπαρκτὴν, εἶνε φυσικὴ καὶ ζωσα, ὅτι τὸ ὄμμα αὐτό, ὅπερ θὰ ὑπέθετες ὅτι στίλβει διότι εἶνε ἐκ μίλτου, σπινθηρίζει τόσον φῶς εὐφύας, ὥστε ἀναγκάζεσαι νὰ κλείσῃς σὺ τὸ ἰδικόν σου. Αὐτὴ ἡ λεγομένη ἀχάριστος ἡλικία, ἡ μεταβατικὴ, σταθμὸς μεταξύ τῆς χαριέσεως, διότι εἶνε ἀκαταλόγιστος, παιδικῆς ἡλικίας, καθ' ἣν τὸ ἐνστικτὸν μόλις λειτουργεῖ, ἢ συναίσθησις δὲν ἐφάνη ἔτι, ἢ μνήμη κοιμᾶται, τὸ πνεῦμα ἄπεστιν, ὡς συνεχείας τινός μὲ ἀνοικτοὺς ὀφθαλμούς τῆς τυφλῆς ζωῆς τοῦ ἐμβρύου, καὶ τῆς νεανικῆς ἐνδιαφερούσης διότι εἶνε τὸ πεδῖον τῆς ἀγρίας πάλης τοῦ ἐνστικτοῦ, ὅπερ ἤρχε τῆς παιδικῆς, καὶ τοῦ ὑπολογισμοῦ, ὅστις θὰ κυριαρχήσῃ τῆς ἀνδρικῆς, καθ' ἣν ἡ μνήμη, ὁ μέγας αὐτὸς τύραννος, ἀρχίζει νὰ ἐπιβάλλεται καὶ ἡ φιλαυτία νὰ δεσπόζῃ ὀριστικῶς, ἐν συνειδήσει δὲ καὶ ὄχι αὐτομάτως, καμμίαν δὲν ἔχει ἐπ' αὐτῆς ἐπιρροήν. Μαζὶ μὲ τὴν δροσερότητα καὶ τὴν ἀτέλειαν τοῦ βρέφους ἐνοῖ καμπυλότητα μόλις αἰσθητὰς, διάπλασιν, ἀνάπτωξιν ὄχι καταφανῆ, μαντευομένην μᾶλλον εἰς γραμμὰς ἀορίστους ἀκόμη καὶ σημειᾶ μὴ ἐπαρκῶς

κανονισθέντα, ἀλλὰ προδίδουσιν τὴν μυστικὴν ἐν αὐτῇ ἐργασίαν, δι' ἧς λαζεύεται νεῆνις. Καὶ μαζὶ μὲ τὴν ὑπερτάτην ἀσκεψίαν συμμιγνύει τάσεις ἀρχομένης φιλαρεσκείας. Ἐνῶ ἔξαφνα τρέχει, πηδᾷ, φωνάζει, καγχαίζει, σταματᾷ διὰ μίαν στιγμὴν καὶ ζητεῖ νὰ φύγῃ φοβούμενη μήπως μ' ἐνοχλεῖ. Ἄλλὰ δὲν μὲ ἐνοχλεῖ βεβαίως διόλου ἢ μικρὰ ἀνυπόφορος. Καὶ λησμονεῖ ἀμέσως καὶ αὐτὴ τοὺς φόβους τῆς καὶ μὲ φέρει ἄνω κάτω καὶ μοῦ ἀποσπᾷ ἂν γράφω τὴν πένναν, μοῦ πετᾷ ἂν ἀναγινώσκω τὰ βιβλία καὶ φλυαρεῖ καὶ ῥίπτεται ἐπὶ τῶν γονάτων μου καὶ μοῦ διηγείται ἀτελεσιτέτους ἱστορίας, ἀπὸ τὰς ὁποίας δὲν καταλαμβάνω παρὰ ἐν ἀρμονικῶν κατασκευῶν λέξεων καὶ μίαν ὑπόθεσιν ἐλαφρὰ ἀναπνοήν, θωπεύουσάν μου τὴν παρεῖαν. Διότι σπανιώτατα τὴν διακόπτω. Ἄλλ' ἐκείνη, ὡς ἡ μουσικὴ τῆς φωνῆς τῆς νὰ μαγεύῃ αὐτὴν τὴν ἰδίαν, λέγει, λέγει, χωρὶς νὰ διδῇ προσοχὴν ἂν δὲν τῆς ἀποκρίνομαι. Ἐμπνέεται ἀπὸ τὸ παραμικρόν. Βλέπει τώρα τὸ καλάμαρι. Χύνεται, τὸ ἀρπάζει καὶ κατὰ χιλίους δύο τρόπους μοῦ περιγράφει τί εἶδος καλάμαρι τῆς ἐπῆρεν ὕστερ' ἀπὸ τὰς ἐξετάσεις τῆς ὁ μπαμπᾶς τῆς. Αὐτὸ τῆς ἐνθυμίζει τὸ σχολεῖόν τῆς. Καὶ τρέχει νὰ μοῦ φέρῃ τὰ τετράδιά τῆς. Προσποιοῦμαι ὅτι τὰ παρατηρῶ, ἐνῶ ἀπεναντίας τὴν κυττάζω ὑπεράνω τοῦ χαρτίου νὰ κάμνῃ κωμικώτατα σχήματα ἀγάπης καὶ ὀργῆς πρὸς τὴν ἐπὶ τῆς ἀντικρυνῆς στέγης ἀπαθῶς προσδιδέουσιν αὐτὴν διὰ τῶν ἀπλανῶν γλαυκῶν ὀμμάτων τῆς γάταν. Ἐπειτα ὄρα πρὸς τὸ παράθυρον, κύπτει ὅλη ἔξω καὶ προσπαθεῖ νὰ ἴδῃ τὴν φωλεὰν τῶν χελιδόνων, τὴν κρεμασμένην εἰς τὴν γωνίαν τῆς γειτονικῆς οἰκίας. . . Τὴν ἀρπάζω εἰς τὰς ἀγκάλας μου καὶ τὴν ἐπαναφέρω εἰς τὸ μέσον τοῦ δωματίου περιφοβός. Μὲ παρατηρεῖ κατὰμματα καὶ ἐκρήγνυται εἰς γέλωτας:

— Κόντεψα νὰ πῶσω, ἀνακαγγαζέει.

Καὶ εὐρίσκει καιρὸν καὶ ἀφορμὴν νὰρχισῇ ἄλλην σειρὰν διηγήσεων ὅτι ἔτσι μιά φορὰ καὶ μία συμβαθήτριά τῆς, ἢ Ἐλένη. . . τὴν ξέρεεις τὴν Ἐλένη;

— Ναί, ναί, λέγε.

— Ἔτσι κι' αὐτὴ μιά μέρα ποῦ ἔλειπαν ὅλοι ἀπ' τὸ σπιτί τους πάει κάτι νὰ ἴδῃ ἀπὸ τὸ παράθυρο καὶ τρώει μιά. . .

Ἐν τῷ μεταξύ διακόπτεται διότι κάτι τὴν ἐνοχλεῖ. Ὁ Θεὸς νὰ μὲ συγχωρήσῃ, ἀλλὰ νομίζω ὅτι ἐλύθη ἢ περικνημίσ τῆς. Καὶ κύπτει καὶ τὴν λαμβάνει μόνη, διότι βεβαίως δὲν ἀποφασίζω νὰ γείνω ὁ Ἑρρικός τῆς ὁ Η', καὶ ἐπιχειρεῖ ἀμέσως νὰ τὴν δέσῃ ἀνασφύρουσα τὸ φόρεμά τῆς ἄνω τοῦ γόνατος.

* * *
— Ω! Ἄλλὰ θὰ ἔλθῃ καιρός, ὅταν κατὰ σπανιωτάτας περιστάσεις θὰ δύναμαι νὰ προσβλέψω

αὐτὴν τὴν χεῖρά τῆς γυμνήν, ἄνευ χειροκτίου. Ὅταν βεβαίως δὲν θὰ μὲ πλησιάσῃ ὅπως τώρα διὰ νὰ μοῦ εἰπῇ ὅτι φθάσῃ καὶ ἐν τυπικῇ ἐπισκεψίῃ θὰ ζυγίξῃ κάθε τῆς λέξιν, δέκα βήματα μακρὰν, εὐθυτενῆς καὶ προσεκτικῆς, μὲ τὰ στήθη τῆς περισφιγγόμενα ὑπὸ τοῦ καρσέ καὶ ὅλον τῆς τὸ σῶμα καὶ τὸ πνεῦμα ὑπὸ τῆς αἰδοῦς. Ὅταν ἀντὶ ἐνός μόνου παιδικοῦ σου φίλου θὰ σὲ περικυκλοῦν χίλιοι γελοῖοι, δι' οὓς ἐν ἀπλοῦν μειδίαμα θάποτελῇ τὴν εὐτυχίαν ἡμερῶν, διότι ἀναμφιβόλως τότε δὲν θὰ τὰ σκορπῆς τυχαίως, φιλάργυρος. Ὅταν θὰ προσπαθῆς πῶς νὰ φανῆς ὡς τὸ δυνατὸν μεμελετημένη διὰ νὰ παραστήσῃς κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ συρμοῦ τὸ πρόσωπον γυναικός. . . Φύγε ἀπ' ἐμπρὸς μου!

MM

ΕΠΙΣΤΟΛΗ

Φαρμάκι εἶνε τ' ἀχειλί μου καὶ μαῦρ' εἶν' ἡ καρδιά μου Ἄπ' τὸν καιρὸ ποῦ σ' ἔχασα, μονακίρι' ἐρωτᾷ μου. Τοῦ κάκου τόσαις τῆς ζωῆς χαρῆς καὶ τρικυμίας τῆς νότης τὰ ὄνειρα, τοῦ κόσμου ἢ ἱστορίας, Τριγύρω μ' ἀνυπόμονα πετοῦν καὶ θορυβοῦνε καὶ τὴ στολὴ τοῦ τραγουδιοῦ γυρεύουν νὰ ντυθοῦνε. Τ' ἀφίνο κι' ἀπελπίζονται, καὶ φεύγουν πεισμαμέντα, Παιδιά ποῦ τὰ παράτησεν ἡ μάνα γυμνωμένα. Μὰ ὅταν σὲ στοχάζομαι, — Κατάλευκα λουλούδια Χθὲς ἔς ἄγριο βάτο ἔβλεπα γεμάτον ἀπ' ἀγκάθια — Γιὰ σένα ἔχω μοναχὰ παρθενικὰ τραγούδια Ὅ τῆς ἐρημίας τὰ βάσανα, ἔς τῆς ζηνετίας τὰ πάθια.

Νᾶξεραι. . . κάθε δειλινὸ, τὴν ὥρα ποῦ θὰ σβύσῃ Ὁ ἥλιος μὲς τῇ θάλασσᾳ, ἔς τὸ βράχο ἀνεβαίνω καὶ κάμπο, θάλασσα, οὐρανὸ, βουνὰ, χωριά, τῆ φύσι τοῦ Μάι τῇ χειρτάτικῃ κυττάζω, καὶ προσμένω. Ἄλλὰ τοῦ κάμπου ἢ ἐμορφιάς μοῦ λένε μ' ἓνα στόμα Πῶς λείπ' ἢ ἐμορφάδα σου, ἀγάπη μου, ἀκόμα. Καὶ τὸ γλυκάνισο, ἀπαρτὸ ἔς τ' ἀλώνι' ἀράδα, ἀράδα, ἢ πρὸ γλωρῆ καὶ πρόσχηρ ἀπ' ὄλαις πρασιναδά, Κ' ἐκεῖ τὰ στάχια τὰ ξανθὰ ποῦ ὅλο τὰ πειράζει Τ' ἀέρι ἐρωτικώτατο κι' εἶνε γεμάτα νάζι, Κι' ἢ παπαρούνας, ὡσὰν νιαῖς τρελλαῖς καὶ ξαναμμέναις Μὲς τὰ ἀνθισμένα κλίματα, μητέρας προκομμέναις, Καὶ ἢ ἐλγίσις ἢ ταπεινὰς, μὰ πλουσιας περίσσια, Κι' ἢ λεγερὰς κλόγγηρας, τὰ μαῦρα κυπαρίσις, Καὶ τὸ βουνὸ μὲ ταις ἕψηλαῖς χιονόστρωται κορφαῖς του, Κι' ὁ βράχος μὲ τὰ σχίνα του καὶ ταις ἀλιφασκίαις του Κι' ἢ ἰσόκαφτῆ χωριτίσις, καὶ τὸ λευκὸ κοπάδι, Καὶ τὸ χωριὸ τὸ ἡμερῶ, καὶ τ' ἄγριο λαγκάδι, Ὅλαις αὐταῖς ἢ ἐμορφιάς μοῦ λένε μ' ἓνα στόμα Πῶς λείπ' ἢ ἐμορφάδα σου, ἀγάπη μου, ἀκόμα. Γιὰ νὰ μοῦ δώσουνε σωστὴ τοῦ Μάι τὴν εἰκόνα. Τώρα δὲ φτάνουν ἀπὸ μὲ νὰ διώξουν τὸ χειμῶνα.

Ὅταν ῥημάξῃ ὁ χωρισμός τὴν ἄτυχῃ καρδιά μας Κι' ἢ πρασινωτέρη ἀνοιξίς εἶν' ἐρημιά μπροστά μας. Τὸ χρυσταλλένου τὸ νερὸ ἀπ' τοῦ βουνοῦ τῇ ράχῃ Μὲς σὲ ποτῆρι ἀκάθαρτο θωριά θολῇ θὲ νᾶχῃ.

Ἐ τὴν θάλασσα τὸ μάτι μου μονάχα ὅταν γυρίσῃ, Βρίσκει μεθῶς ἠδονικό, παράξενο μεθῶς. Ἡ θάλασσα ποῦ ἔς τὸν κρυφὸ καὶ φοβερὸ τῆς ὄγκο Φωλιάζει κάθε κεραυνός, καὶ κάθε ἀρμονία, Ἄπ' τοῦ φίλιου τῇ στεναχίᾳ ὡς τοῦ θεριοῦ τὸ βόγγο, Μοῦ δίνει μὲ τὴν ὄψιν τῆς γλυκᾶ παρηγορία Κι' ἐλπίζω μὲ τὸ κύμα τῆς ποῦ ἔς τ' ἀπορροιά σβύνει. Ἀνώτερη κι' ἀπὸ τῆ γῆ κι' ἀπ' τὸν αἰθέρα ἐκείνη, Γιατί κι' οἱ δύο με ὄλα τους τὴν ἔχουνε μοιράνει, Κάνει γὰ μὲνα θαύματα ποῦ ὁ Θεὸς δὲν κάνει

Ὅταν ἔς αὐτὴ τῇ θάλασσᾳ ποῦ τόσω μὲ μεθάει Ὁ ἥλιος κάθε δειλινὸ νὰ πῆσῃ ἀργονικῆν, Θαρρῶ πῶς πάει, ἀγάπη μου, ὁ ἥλιος νὰ σὲ φέρῃ Καὶ ρῶδ' ἀφίνοι' πίσω του, ἴσ' ἢ νὰ μοῦ λῆ: καρτέρει. Καὶ νά! κι' ἀπὸ τὸ σύννεφο ἐκεῖνο ποῦ προβάλλει: Ὅσῶν κανέναν ἄγγελο νὰ κρούῃ χρυσομάλλῃ, Κι' ἀπ' τ' ἄλλο ποῦ ἴσ' ἢ μανεξῆς θεόρατος πετιέται, Κι' ἀπ' τὸν ἀφρὸ ποῦ ἔς τὴν κορφή τοῦ κύματος γεννιέται, Καὶ μὲς ἀπ' τὸ ἀπέραντο τῶν ρόδων περιβάλλει, Ἄπ' ὄλη αὐτὴ τῇ θάλασσᾳ κι' ἀπὸ τῇ δύσει ὄλη, Τὸ κάθε ροδосύννεφο, τὸ κάθε κρινουκίμα Ἐσένα ξεσκεπάζει.

Πότ' ἐνός γλάρου ἔχεις φτερά, τότε νερόιδας βῆμα, Τώρα θεᾶς μυστήριον, τώρα παιδοῦλας νάζι. Μ' ἀπλώνεις τὰ χεράκια σου, μοῦ γενεῖς, μὲ κυττάζεις, Μ' εὐφραίνεις μὲ χαμόγελο, μὲ δάκρυο μὲ σπαράξεις, Καὶ τότε κρᾶξεις «ἐρχομαι», καὶ τότε κρᾶξεις «ἐλα. . .» Ἄ! τί γεννᾷ τοῦ χωρισμοῦ, τῆς μαναξίης ἢ τρέλλα!

Εἰς τῆς αὐγῆς τὸν οὐρανὸ ἐν ἄστρο καμαρώνω Ποῦ μόνο λαμπυρίζει. Καὶ τοῦ δικοῦ μας ἔρωτος τὸν οὐρανὸ στολίζει Ἐνα φιλάκι μόνο.

Σὰν τῶν καρδιῶν μας τὴν αὐγῇ, σὰν τῆς αὐγῆς τὰ κάλλη Ἐνα μονάχα ὄνειρο κι' ὁ ὕπνος μου προβάλλει: Ἐ τὴν ἀγκαλιά μου ὀδηγεῖ κάθε νυχτιὰ ἐσένα, Κι' ἀτέλειωτο, ἀπαράλλαχτο, πληθαίνει ὀλοένα Τὸ πρῶτο καὶ τὸ ὕστερο φιλάκι μας ἐκεῖνο, Ἄπὸ καὶ μὲ καὶ παρθενιὰ χρυσῆς στιγμούλας κρίνο. Κι' ὅταν ξυπνῶ, κι' οἱ τέσσερες τῆς κάμαράς μου τοῖχοι Μοῦ δείχνουν ὀλοφάνερα τῆς νότης μου τὴν τυχή, Ἄχ! ὄλα εἶνε ὄνειρα, στοχάζομαι, ἔδῶ χάμου, Κι' ἓνα δὲν εἶνε ὄνειρο μονάχα: ἢ ἐρημιά μου.

Μάιος 188 . . .

Κ. ΠΑΛΛΑΣ

ΔΑΝΕΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑ

Εἰς τῶν ὑπουργῶν μας ἠνωχλεῖτο συχνότατα ἀπὸ τινὰ λίαν ἀπαιτητικὸν θεσιθήραν. Ὁ θυρωρός του, ἂν καὶ ἔλαβε διαταγὴν νὰ τὸν ἀποδιώκῃ εὐσχημῶς ἐπὶ διαφόροις προπάσεσι, τὸν ἄφινε πάντοτε ἐκ καλοσύνης νὰ εἰσέρχηται εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ ὑπουργοῦ, ὅπερ ἔφερε τοῦτον εἰς ἀπελπισίαν.

— Νικόλα, λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ ὑπουργός, γιατί ἀφίνεις αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον νὰ ἐμβαινῇ εἰς τὸ γραφεῖόν μου, ἀφοῦ τόσαις φοραῖς σοῦ εἶπα νὰ τὸν διώχῃς; Ἐεῦρεῖς τί ζητεῖ;

— Εἶνε πτωχός ὁ καὶ μόνος, κύριε ὑπουργέ, καὶ ζητεῖ θαρρῶ καμμίαν θέσιν.

— Θεσιν, μάλιστα, ἀλλὰ ἔεῦρεῖς τί θέσιν;

— Ὅχι, κύριε ὑπουργέ!

— Νὰ σοῦ τὸ εἰπῶ λοιπὸν ἐγώ ὁ ἄνθρωπος αὐτός ζητεῖ νὰ πάρῃ τὴν ἰδικὴν σου θέσιν!

Ἐκτοτε ὁ ὑπουργός δὲν ἠνωχλήθη πλέον ἀπὸ τὸν θεσιθήραν.

* * *
Ἡ ῥωμαντικὴ δεσποινίς Μαρία εὐρισκομένη εἰς τὴν ἐξοχὴν εἶχεν ἐξ ἀπροσεξίας πέσει εἰς δεξαμενὴν, καθ' ὃν χρόνον βεβυθισμένη εἰς τὴν ἀνάγνωσιν μυθιστορήματος παρηκολούθει τὰς φανταστικὰς περιπετείας ἡρώδους τίνος τοῦ Δουμά. Ἡ ἀκούσιος ψυχολογία τὴν ἔκαμε νὰ χάσῃ τὰς

κισθήσεις, ὅτε δὲ μετὰ ἡμίσειαν ὥραν συνῆλθεν ἔκειτο ἐπὶ τῆς κλίνης τῆς.

— Που εἶνε ὁ σωτήρ μου; ἦσαν αἱ πρῶται αὐτῆς λέξεις: Κανένα ἄλλον παρ' αὐτὸν δὲν θὰ δεχθῶ νὰ πάρω σύζυγον!

— Ἠσύχασε, παιδί μου, ἅπαντα ὁ πατήρ, ὁ σωτήρ σου εἶνε ὁ Ἄζωρ, ὁ σκύλος μας.

Μὰς διηγούνται τὸ ἐξῆς κατόρθωμα ἐνὸς κλέπτου:

Οὗτος εἶχεν εἰσδύσει εἰς τινὰ οἰκίαν, ἐξ ἧς ἀρπάσας προχείρως δύο χύτρας κατέβαινε σπεύδων ἵνα φύγῃ, ὅτε εἰς τὴν κλίμακα συναντᾷ τὸν κύριον τῆς οἰκίας ἀναβαίνοντα.

— Πρόσεξε μὴ μουτζουρωθῆς! φωνάζει ὁ κλέπτης.

Ὁ νοικοκύρης εἰς τὴν φωνὴν ταύτην συσπειροῦται πρὸς τὸν τοῖχον, καὶ ἀφίνει ἐλεύθερον τὸν λωποδύτην νὰ ἀναχωρήσῃ.

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

Ὁ μὴ ἀκριβὴς ἄνθρωπος ταραττει συνήθως τὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν εὐθυμίαν τῶν ἄλλων φέρει τοὺς ἔχοντας μετ' αὐτοῦ σχέσεις εἰς ἀδιάκοπον ταραχὴν καὶ ἐρεθισμόν, διότι συστηματικῶς καθυστερεῖ τακτικὸς μόνον εἰς τὴν ἀταξίαν, ἔρχεται εἰς συνέντευξιν μετὰ τὴν ὠρισμένην ὥραν, εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν μετὰ τὴν ἀναχώρησιν, εἰς τὸ ταχυδρομεῖον ἀφοῦ κλεισθῆ: συγγέει διὰ τῆς διαγωγῆς του ὅσας ἀναλαμβάνει ὑποθέσεις καὶ φέρει εἰς ἀπελπισίαν ὅσους κατ' ἀτυχίαν ἔχουσι τι μετ' αὐτοῦ κοινόν.

Ὅσοι ἀποτυγχάνουσιν εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις παριστῶνται συνήθως ὡς θύματα τῆς τοῦ κόσμου κακίας, καὶ ἄνευ δισταγμοῦ αἰτιῶνται τὴν ἀνθρωπότητα καὶ οὐχὶ ἑαυτοὺς διὰ τὴν ἀποτυχίαν. Ἄλλ' ὑπάρχει ῥωσικὴ τις παροιμία λέγουσα: «Ὁ οἶκος τῆς ἀτυχίας ἐγγίζει τὸν τῆς μωρίας» πράγματι δὲ οἱ αἰωνίως δυσαρεστούμενοι ἄνθρωποι ὑποφέρουσι συνήθως μόνον τὰς συνεπειὰς τῆς ἰδίας ἀδιαφορίας, ἀμελείας, κωρότητας καὶ ἀταξίας.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Οἱ κατοικοὶ τοῦ Μαλαθάρ ἐν Ἰνδίας τοσοῦτον τρέμουσι τὸν ὄφιν *κόδραν*, ὥστε πρὸς ἐξίλωσιν φέρουσιν αὐτῷ γάλα εἰς τὰ δάση ἱκετεύοντες νὰ μὴ δῆξῃ κανένα. Ἐκν ποτε τοιοῦτός τις ὄφιν διεϊσδύσῃ εἰς τὸν οἶκον Μαλαθαρίου, ὡς συμβαίνει πολλάκις, ὁ οἰκοδεσπότης ἀρχίζει νὰ τὸν παρακαλῇ νὰ ἐξέλθῃ μὴ ἐπιτυγχάνων δὲ τούτου, προβάλλει αὐτῷ τροφήν, καὶ ἂν καὶ οὕτω τὸ ἐρπετόν δὲν θελήσῃ νὰ ἀκολουθήσῃ αὐτῷ, τότε

προσκαλεῖ τὸν ἱερέα ἵνα ἐξορκίσῃ τὸν ὄφιν. Νὰ τὸν φονεύσῃ οὐδέποτε τολμᾷ.

Ὁ γινώσκων πόσον δαπανηρὰ εἶνε ἡ ναυπήγησις τῶν πολεμικῶν σκαφῶν τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων ἐκπληττεται μανθάνων ὅτι αἱ τρεῖς νῆες, δι' ὧν ὁ Κολόμβος ἀνεκάλυψε τὴν Ἀμερικὴν, ἀπῆτησαν ἐν συνόλῳ δαπάνην 1500 φλωρινίων, ἧτοι τρισχιλίων φράγκων περίπου! Ἡ Ἁγία Μαρία εἶχε χωρητικότητα 70 τόννων καὶ ἀξίαν 560 φλωρινίων, ἡ Πίντα χωρητικότητα 60 τόννων καὶ ἀξίαν 500 φλωρινίων, ἡ δὲ Νίνα χωρητικότητα 50 τόννων καὶ ἀξίαν 440 φλωρινίων. Τὰ πέντε σκάφη, δι' ὧν ὁ Μαγγελάνος ἐπεχείρησε τὸν πρῶτον περίπλου τῆς γῆς, εἶχον ἀπαιτήσῃ ἐν συνόλῳ δαπάνην 4,387 φλωρινίων. Ἐνῷ ἡ ναυαρχίς τοῦ Κολόμβου ἤξιζε μόνον 560 φλωρίνια, τὸ ἰταλικὸν θωρηκτὸν Ἴταλία ἀπῆτησε δαπάνην 11,000,000 φλωρινίων ἢ δ' ἑβδομήκοντα τόννων χωρητικότητας ἔχουσα ναῦς ἦτον ἀληθὲς κέλυσος καρῦου ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς 27,384 τόννους τοῦ Μεγάλου Ἀνατολικοῦ. Τὸ πλήρωμα τῶν σκαφῶν τοῦ Κολόμβου ἦτο σχετικῶς πολυάριθμον, διότι ἀνήρχετο εἰς 120 ἄνδρας, ἐνῷ σήμερον ἐπὶ 30 τόννων ἀναλογεῖ εἰς ἄνδρ. Ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἀπὸ τῆς ἀνακλύψεως τῆς Ἀμερικῆς τὰ μὲν πληρώματα ἠλαττώθησαν εἰς τὸ εἰκοστόν, ἀλλ' αἱ δαπάναι ἐγένοντο ἐξηκονταπλάσιαι, τὸ δὲ μέγεθος τῶν σκαφῶν εἶνε τετρακοσιαπλάσιον.

Κατανάλωσις καπνοῦ ἐν Γαλλίᾳ. — Ἐπίσημος στατιστικὴ ὑπολογίζει τὴν κατὰ τὸ ἔτος 1883 κατανάλωσιν καπνοῦ ἐν Γαλλίᾳ εἰς 35,621,834 χιλιόγραμμα, ὧν ἡ ἀξία ἀνέρχεται εἰς 371,217,489 φράγκα. Ἐπομένως ἀναλογεῖται ἐκ τοῦ ποσοῦ τούτου κατὰ μέσον ὄρον εἰς ἕκαστον κάτοικον 945 γραμμάρια (περὶ τὰ 300 δράμα) καπνοῦ, ἀξίας περίπου φρ. 9,70 κατ' ἔτος.

Σπάνιον παράδειγμα καρτεροφυχίας ἀνέγραψαν τελευταῖον αἱ ἐνταῦθα ἐφημερίδες. Ἐν Σπάρτῃ νέος τις ἐτραυματίσθη εἰς ἀμφοτέρας τὰς κνήμας, μικρὸν κάτω τοῦ γόνατος ὑπὸ δύο σφαιρῶν στρατιωτικοῦ ὄπλου. Ἐλλείπει ἰατρικῆς περιποιήσεως ὁ εἰς πῦρ ἐπαθεν ἐκ γαγγραινῆς, ὁ δὲ πάσχων βλέπων ἐκ τούτου κινδυνεύουσαν τὴν ζωὴν του προσεκάλεσε τὸν ἀδελφόν του, ἀπλοῦν ποιμένα, ἵνα τοῦ ἀποκόψῃ τὸν ἐκ γαγγραινῆς παθόντα πόδα, ἄνευ δὲ τῶν ἀναγκαίων χειρουργικῶν ἐργαλείων, ἄνευ τῶν συνήθων ἀντισηπτικῶν μέσων, ἐκεῖνος ἀνέλαβε τὴν τολμηρὰν ἐγχείρησιν δι' ὕλοτομικοῦ πρίονος, ὃν ἐδανείσθη, καὶ ὁ πάσχων μετὰ σπανίου ψυχικοῦ σθένους ὑπέστη τὴν ἀποκοπὴν τοῦ ποδός του, ἐξ οὗ ταχέως θεραπευθεὶς ἀφίκετο ἤδη, κατὰ τὴν *Στοά*, ἐνταῦθα, ὅπως ἀναπληρώσῃ τὸ ἀποκοπὴν μέλος διὰ τεχνητοῦ.